

dam, & Admirationem cuiusque conciliare; at in rebus gerendis, & Vita communi, Eloquentiam præcipuè esse efficacem. Ad *Artis* verò hujus Culturam quod attinet; Aristotelis erga Rhetores sui temporis Æmulatio; atque Ciceronis studium acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo usu conjunctum; in causâ fuerunt, ut in Libris suis de hac *Arte* conscriptis, seipso vice-rint. Dein *Exempla* illa luculentissima hujusce *Artis*, quæ in *Orationibus Demosthenis & Ciceronis* habentur, Præceptorum acumini & diligentia addita, profectus ipsius geminarunt. Quare, quæ in hac *Arte desiderari* invenimus, versabuntur potius in *Collectionibus* quibusdam, quæ tanquam Pedissequæ huic *Arti* præstò sint, quàm in *Disciplinâ & usu Artis ipsius*. Nam etiàm tum, cum *Promptuarie* cujusdam inter *Logica*, mentionem faceremus, uberiora ejus rei *Exempla* in *Rhetoricis* polliciti sumus.

Veruntamen ut more nostro, circa Radices hujus *Artis*, Glebam paululum aperiamus & subigamus; *Rhetorica* certè *Phantasia*, quemadmodum *Dialectica Intellectui* subservit. Estque, si quis altius rem penetret, *Officium & Munus Rhetoricæ* non aliud, quam ut *Rationis discrimina phantasia applicet & commendet, ad excitandum Appetitum & voluntatem*. Regimen enim *Rationis*, impeti & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illaqueationem Sophismatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præstigijs Verborum*, quod ad *Rhetoricam*; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodum enim in *Negotiis*, quæ cum aliis contrahimus, vinci quis & perduci solet, vel *Astu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiàm in illâ *Negotiatione internâ*, quam nobiscum exercemus, aut *Argumentorum Fallacijs* subimur, aut *Impressionum & Obversationum Assiduitate* sollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infelicitèr agitur cum *Naturâ Humanâ*, ut illæ *Artes & Facultates ad Rationem deturbandam* valeant, ne utiquàm verò ad eandem roborandam & stabiliendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* est, docere Formam *Argumentorum*, ad *Præsidia Intellectus*, non ad *Insidias*. Finis itidem *Ethicæ*, *Affectus* ita componere, ut *Rationi* militent, non autem eam invadant. Finis denique *Rhetoricæ*, *Phantasia* implere *Obversationibus & Simulachris*, quæ *Rationi* suppetias ferant, non autem eam opprimant. Abusus enim *Artis* ex obliquo tantùm interveniunt, ad *Cavendum*, non ad *Utendum*.

Quapropter in Platone summa fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* sui temporis odio orta) cum *Rhetoricam* inter *Artes Voluptarias* collocavit: Eam similem esse dicens *Coquinariæ*, quæ non minus *Cibos salubres* corrumpet, quàm *insalubres gratiores* reddet, *Condimentorum Varietate & Delicijs* abutens. Absit autem, ut *Oratio* non frequentius versetur, in *Rebus honestis ornandis*, quàm in *impibus oblinendis*: Hoc enim ubique præstò est: Siquidem nemo est, quin honestius loquatur, quam aut sentiat, aut faciat. Sanè à *Thucydide* optimè notatum est, tale quidpiam solitum fuisse obijci *Cleoni*; quòd cum semper deteriorem partem tueretur, in hoc multus esset, ut *Eloquentiam & Sermonis gratiam* carperet: Probè quippe

quippe cum sciret, de rebus fordidis & indignis, non posse quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honestis, facillimè. Eleganter enim Plato (licet jam in Trivio decanteretur) *Virtus si conspici daretur, ingenies sui Amores concitaret*: At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè, & reddit quasi conspicuum. Cum enim in Corporea Effigie, illa Sensui monstrari nequeant, superest ut per Ornatum Verborum, Phantasiæ, repræsentatione, quantum fieri potest, vivâ, coràm sistantur. Siquidem Mos Stoicorum, meritò derisus est à Cicerone; qui concisis & argutis Sententiis & conclusionibus, virtutem Animis Hominum imponere satagebant; quæ res parvum habet cum Phantasiâ & Voluntate Consensum.

Porro, si Affectus ipsi in ordinem compulsi, & Rationi prorsus morigeri essent; verum est, nullum magnoperè futurum, persuasivum & Insinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere possint, usum; sed satis fore, si Res ipsæ nudè & simpliciter proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Seccessiones faciunt; quin etiam tantas turbas & Seditiones movent, (secundum illud,

— *Video meliora, proboque,*

Deteriora sequor)

Ut Ratio prorsus in servitutem & Captivitatem abrepta foret, nisi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minùs Phantasia à Partibus Affectuum staret; sed potius operâ ejus, foedus in eatur inter Rationem, & Phantasiam, contra Affectus. Notandum est enim, Affectus ipsos ad Bonum Apparens semper ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud interest; quod *Affectus insuenitur præcipuè Bonum in præsentia; Ratio prospiciens in longum, etiam futurum, & in summâ*. Ideoque cum quæ in præsentia obversentur, impleant Phantasiam fortiùs, succumbit plerunque Ratio, & subjugatur. Sed postquam Eloquentiâ, & Suasionum vi effectum sit, ut Futura & Remota, constituentur & conspiciantur tanquam Præsentia, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantasiâ, Ratio fit superior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriore Partem cohonestare sciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophismata concinnare doceat. Quis enim nescit, Contrariorum eandem Rationem esse, licet usu opponantur? Porro non eò tantùm differt *Dialecticæ* à *Rhetoricâ*, quod (ut vulgò dicitur) Altera instar Pugni, Altera instar Palmæ sit; (Alterâ scilicet pressè, Alterâ fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialecticæ* Rationem in suis Naturalibus; *Rhetoricæ*, qualis in Opinionibus Vulgi sita est, consideret. Prudentèr igitur Aristoteles, *Rhetoricam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam* cum *Politica*, collocat, cum ex utrisque participet. Siquidem Probationes & Demonstrationes *Dialecticæ*, universis Hominibus sunt communes; at Probationes & suasiones *Rhetoricæ*, pro ratione Auditorum variari debent; ut quis tanquam Musicus, Auribus diversis se accommodans, sit demùm

Orpheus in Sylvio, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (si quis ejus Perfectionem & Culmen desideret) eò usque extendi debet; ut si eadem ipsa

ipsa apud diversos Homines sint dicenda, apud singulos tamen aliis atque aliis verbis sit utendum. Quanquam hac parte Eloquentiæ (Politica scilicet & negotiosa, in privatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque destitui certum sit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illa applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus versus singulos uti consultius foret, excidunt. Certè, non abs re fuerit, circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, novam instituire Inquisitionem, eamque nomine *Prudentiæ Sermonis privati* indigetare, atque inter *Desiderata* reponere: Rem certè, quam quò attentius quis recogitet, eò pluris faciet. Utrum verò hæc inter *Rhetoricam*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Descendamus modò ad *Desiderata* in hac *Arte*, quæ (ut antè diximus) ejus sunt generis, ut pro *Appendicibus* potius censerì debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipsius; & pertinent omnia ad *Promptuariam*. Primò igitur non invenimus, qui Prudentiam illam, simul & Diligentiam Aristotelis, bene persecutus sit, aut suppleverit. Hic nimirum cœpit colligere, *Signa popularia*, sive *Colores Boni ac Mali Apparentis, tam simplicis quam comparati*, qui sunt verè *Sophismata Rhetorica*. Sunt autem eximii Usus, præsertim ad *Negotia*, & Prudentiam Sermonis privati. Labores verò Aristotelis circa Colores istos in tribus claudicant; Primò, quod cum multi sint, paucos admodum recenseat: Secundò, quod *Elenchos* suos non habent adjunctos: Tertiò, quod videtur ille usum eorum ex parte ignorasse: Usus enim eorum, non magis ad Probandum, quam ad Afficiendum & Commovendum subservit. Complures si quidem loquendi Formulæ, quæ idem significant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortiùs penetrat, quod acuminatù est, quam quod obtusum; licet in ipsa percussione vires æqualitèr intendantur. Nemo est certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent.*

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atreidæ;
Quam si simpliciter dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit.* Itaque *Mutrones* isti, & *Aculei Sermonum*, minimè sunt negligendi. Cum verò hanc rem, ut *Desideratam* proponamus, ex consuetudine nostrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illustraverint.

Exempla Colorum Boni & Mali tam Simplicis quam Comparati.

Sophisma.

1 Quod laudant Homines & celebrant, Bonum; quod vituperant & reprehendant, Malum.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* quatuor modis; scilicet, Aut propter *Ignorantiam*; Aut propter *Malam Fidem*; Aut propter *Studia & Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorum & Vituperatorum*. Propter *Ignorantiam*; quid *Vulgi* Judicium ad Examèn Boni & Mali? Melius *Phocion*, qui, cum *populus* ei præter solitum applauderet, quæ sivit, *Num fortè deliquisset?* Propter *Malam Fidem*; Laudantes enim & Vituperantes suam rem sapiùs agunt, neque loquuntur ut sentiunt.

Laudat Venales qui vult extrudere Merces.

Item,

Itè, *Malum est, malum est, (inquit Empior) sed cum recesserit, tum gloriabitur.* Propter *Factiones*; Cuius enim patet, consuescere Homines, eos qui suarum Partium sunt, immodicis efferre Laudibus; qui autem contrariarum sunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alii enim Naturâ facti sunt, & compositi, ad Adulationem Servilem; Alii contra Momi & tetrici; Ut laudando & vituperando, suis *Ingeniis* tantum obsecudent, parum de Veritate solliciti.

Sophisma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod verò etiam ab Amicis reprehenditur, magnum Malum.*

Sophisma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratis, & contra Animi nostri Affectum, & propensionem loquimur, ea ipsa, vim veritatis à nobis extorquere, facile creditur.

Elenchus.

Fallit *sophisma* propter *Astutiam*, tam *Inimicorum*, quam *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandoque tribuunt, non invitè, nec à vi veritatis coacti; sed eas tamen deligentes, quæ *Inimicis* suis invidiam & pericula conflare possint. Itaque apud Græcos, superstitione quædam invaluit, ut crederent, si quis ab altero laudaretur, *Animo* malevolo, & proposito nocendi, *Naribus ejus Pustulam annasci solere*. Fallit iterum, quia Laudes interdum impertiunt *Inimici*, tanquam Præfatiunculas quasdam, ut postea liberius, & maliciosius calumniarentur. Ex alterâ parte, fallit etiam hoc *Sophisma* propter *Astutiam Amicorum*. Solent enim & illi vitia *Amicorum* interdum agnoscere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimum *Amicos* suos lædere possint: ac si cætera quidem, viri optimi essent. Fallit iterum, quia *Amici* quoque Reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquam præfatiunculis quibusdam utuntur, quò paulò post in laudes effusius excurrant.

Sophisma.

3 *Cujus Privatio bona, id ipsum Malum; cujus Privatio mala, id ipsum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis; Aut propter *Comparisonem Boni & Mali*; Aut propter *Successionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum*. Propter *Comparisonem*; Si bonum fuerit Generi Humano, privati *Esu Glandium*, non sequitur, quod malus ille erat, sed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano, *Dionysio Seniore* privati, sequitur quod *Dionysius* ille bonus fuerit, sed minus malus quam *Junior*. Per *Successionem*; Etenim Privatio Boni alicujus non semper dat locum Malo, sed quandoque majori Bono; ut cum *Flos* decidit, *Fructus* succedit: Nec Privatio alicujus Mali dat semper locum Bono, sed interdum majori Malo. Nam sublato *Inimico Clodio*, *Milo* simul & *Segetem Gloriæ* perdidit.

Sophisma.

4 *Quod Bono, aut Malo vicinum est, id ipsum itidem Bonum aut Malum; quod verò remotum est à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè *Rerum Natura*, ut quæ *Naturâ suâ* convenient, etiam

Locis

Locis convenient; quæ verò contrariæ Naturæ sunt, etiam Intervallis distent: Cum singula Amica sibi associare, Inimica summovere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis: Primò propter *Destitutionem*; secundò propter *Obscuracionem*; tertio propter *Protectionem*. Propter *Destitutionem*; Fit, ut quæ in suo genere amplissima sunt, & maximè excellent, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant, & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquàm læta reperies. Rectè etiam ille, *Divitis Servus maximè Servi*. Nec malè cavillatus est qui inferius *Familitium* in Aulis Principum, *Festorum vigiliis* comparavit; quæ *Festa* sua in proximo attingunt, ipsæ autem *Jejuniis* addicuntur. Propter *Obscuracionem*; Etenim & hoc habent, quæque, in suo genere, præstantissima; ut licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurant, & obumbrent. Quod etiam de *Sole* notant *Astronomi*; quod sit scilicet *Aspectu bonus*, *Conjunctione & Approximatu malus*. Propter *Protectionem*; Nam non solum res coeunt & congregantur propter *Consortium*, & *Naturæ similitudinem*; sed etiam *Malum* (præsertim in *Civilibus*) confugit ad *Bonum*, ut lateat, & protegatur. Itaque *Scelerati Homines* petunt *Asyla Divorum*; & *Vitium* ipsum se in *Virtutis Umbram* recipit;

Sapè latet vitium proximitate Boni.

Contrà & *Bonum* se aggregat ad *Malum*, non propter *Consortium*, sed ut illud convertat, & reformet in *Bonum*. Itaque & *Medici*, magis accedunt ad *Ægrotos*, quam ad *Sanos*; & *Servatori* nostro objectum est, quod *Conversaretur cum publicanis & peccatoribus*.

Sophisma.

5 Cui ceteræ *Partes*, vel *Seçta*, *Secundas unanimiter deferunt*, (cum *singula Principatum sibi vendicent*) *melior reliquis videtur*: Nam *primas* quæque ex *Zelo* videtur sumere, *secundas autem ex vero & Merito* tribuere.

Ita *Cicero* argumentatur *Seçtam Academicorum*, quæ *Acatalepsiam* tenuit, *Philosophiarum* fuisse præstantissimam. *Interroga enim* (inquit) *Stoicum*, quæ *Seçta* sit potior; ille suam ceteris anteponet: *Deinde quæ secundas teneat, Academicam* fatebitur. *Age similiter cum Epicureo* (qui *Stoici vix aspectum toleraverit*) postquam suam *Seçtam* collocarit in summo, collocabit *Academicam* in proximo. Similiter, vacante *Dignitate* aliquâ, *Princeps* si *Competitores* singulos interrogaret, quem post se potissimum cõmendare vellent, *Verisimile est, Secunda* illorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritis fuerit, concursura.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Invidiam*. Solent enim *Homines*, proximè post se, & *Factionem* suam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè sint enerves & imbelles, quique eis minimum molestiæ exhibuerunt; in *Odium* illorum, qui illis plurimum insultarunt, aut incommodarunt.

Sophisma.

6 Cujus *Excellentia* vel *Exuperantia* melior, id toto genere melius.

III Huc pertinent *Formulae* illæ usitatæ; *Ne percagemur in Generalibus; Conferamus particularem aliquem cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* satis nervosum; & magis *Dialecticum* quidam, quam *Rhetoricum*. Attamen interdum fallit. Primò, quia sunt Res haud paucae, periculo plurimum obnoxiae, quæ tamen, si evadant, cæteris antecellant. Ita ut Genere sint deteriores, quia sæpius periclitantur & excidunt; Individuo autem Nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de quâ Gallicum Adagium; *Filius Parisiorum, & Gemma Mensis Martii, si ex illis evadat unus, erit instar decem aliorum*. Adeò ut in Genere, *Gemma Maii Gemmæ Martii præstet*; sed tamen in Individuo, *Optima Gemma Martii optimæ Gemmæ Maii præferatur*. Fallit secundo, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem*: Quemadmodum in observationem venit, *Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora*; at in *Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiam acutissimis Calidarum Regionum præstare*. Similitèr, in *Exercitiis compluribus, si Res Duello inter singulos transigeretur, fortassè ad unam Partem accederet Victoria*; si *Copiis universis, in alteram*. Etenim *Excellentiæ & Exuperantiæ casum recipiunt*; at *Genera Naturæ aut Disciplinæ reguntur*. Quinetiam in Genere, *Metallum Lapide pretiosius*; Attamen *Adamus præcellit Auro*.

Sophisma.

7 *Quod rem integram servat, Bonum; Quod sine receptu est, Malum: Nam se recipere non posse, Impotentia genus est; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit *Æsopus* Fabulam de duabus Ranis; quæ in magna siccitate, cum *Aquæ* ubique deficerent, deliberarunt, quid sibi demum agendum esset: Prior autem; *Descendamus* (inquit) *in puteum profundum, neque enim verisimile est ibi Aquam defuturam*: Cui altera ita rege-rit; *Quin si fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodo exinde rursus ascendere poterimus?* Firmamentum autem hujus *Sophismatis* est; *Quod Actiones Humanæ adeò sint incertæ, & Periculis expositæ, ut illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia*. Huc spectant *Formulae* illæ, quæ in usu sunt; *Obligatum planè & Obstrictum te reddes: Non tantum quantum voles, sumes ex Fortunâ, &c.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna urget, ut aliquid demum decernatur. Etenim ut elegantèr à quopiam dictum est; *Etiàm non Statuere, est aliquid Statuere*: Adeò ut sæpè numero *Consilii Suspensio*, pluribus nos implicet *Necessitatibus*; quam si aliquid statuissemus. Videtur autem iste *Morbus* quidam *Animi*, similis ei, qui reperitur in *Avaris*; Sed translatus à *Cupiditate* retinendi *Opes*, ad *Cupiditatem* retinendi *Arbitrium & Potestatem*. Siquidem *Avarus* frui non vult, ne quid detrahat de *Summâ*; Ita & huiusmodi *Scepticus* nil exequi vult, ut omnia ei sint integra. Fallit secundo, quia *Necessitas*, & illud (quod aiunt) *Iacta est alea*, *stimulos* addit *Animis*; sicut inquit ille, *Cæteris pares, necessitate certè superiores estis*.

Sophisma.

Sophisma.

8 *Quod quis culpâ suâ contraxit, majus Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Hujus Rei Causâ est, quod Morsus Conscientiæ Adversa conduplicet: Contrâ, Conscium sibi esse, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Desperationi propiora, ubi quis seipsum accuset, & disrutiet;

Seque unum clamat Causamque Caputque Malorum.

Contrâ Calamitates Virorum insignium, elevat & diluit Innocentiæ & Meriti Conscientia. Porrò cum Malum ab aliis intenteretur, habet quivis, quod liberè conqueri possit; unde Dolores sui exhalent, neq; Cor suffocent: Etenim iis, quæ ab injuriâ Hominum profecta sunt, indignari solemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemefim Divinam vel implorare, vel expectare: Quinetiâ, si à Fortunâ ipsâ inflictum quid sit, tamen datur quædam cum Fatis ipsis Expostulatio;

Atque Deos, atque Astra vocat crudelia Mater.

Contrâ, ubi quis Malum aliquod suâ Culpâ contraxerit, stimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit istud *Sophisma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum est Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, sæpè in nostrâ Potestate sita est; Fortunæ verò minimè. Itaque Demosthenes, non semel Cives suos hujusmodi Verbis affatus est; *Quod ad præterita pessimum, id ad futura optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc ipsum scilicet, quod vestrâ incuriâ & culpâ, res vestræ malè se habeant: Nam si vos officio vestro per omnia perfuncti essetis, & nihilominus Status vester, ut nunc, laborasset; ne spes quidem reliqua esset, eum futurum aliquandò meliorem. Cum verò Errores vestri in causâ potissimum fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, pristinum statum vestrum recuperaturos.* Similitèr Epictetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, qui alios accusant; Superiorem iis, qui seipsos; Supremum verò illis, qui nec alios, nec seipsos. Fallit secundò, propter insitam Animis humanis *Superbiam*; quâ ægrè adducuntur Homines, ut Errores proprios agnoscant. Hoc verò ut evitent, Patientiam adhibent longè majorem, in iis malis, quæ culpâ suâ contraxerunt. Etenim, quemadmodum fieri videmus, ut cum culpa admissa sit, neque de Auctore constiterit, supra modum excandescunt Homines & tumultuantur: Quod si postea in notitiam pervenerit, culpam illam ad Filium, aut Uxorem, aut Gratiosum aliquem pertinere, statim sedantur turbæ & consulescunt: Eodem modo fit, cum Res aliqua accidit, propter quam necessitas incumbit, culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissimè conspicitur, quæ si quid infelicitèr egerunt, contra consensum Parentum, aut Amicorum, qualecunque Infortunium sequatur, illud sedulò dissimulabunt.

Sophisma.

9 *Gradus Privationis major videtur, quàm Gradus Diminutionis; &*

rursus, Gradus Inceptionis major videtur, quam Gradus Incrementi.

Canon est in Mathematicis; *Nullas esse Rationes Nichil ad Aliquid.* Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, majores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius est, unum perdere Oculum, quam utrunque Oculum habenti. Similiter, complures Liberos habenti, gravius est, ultimum, qui superstes fuerit, Filium amittere, quam reliquos priores. Itaque & Sibylla, cum duos priores Libros combussisset, pretium tertii duplicavit: Siquidem illius Amissio Gradus fuisset *Privationis*, non *Diminutionis*.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, propter eas res, quarum *Uusus* in *Sufficiencia* quadam, sive *Competencia*; hoc est, *Quantitate Determinata*, consistit. Si quis enim obligetur pœnaliter, ad *Solutionem* certæ *Pœcuniæ Summæ*, ad *Diem* certum; gravius ei fuerit, *Nummo* unico *Aureo* carere, quam si, posito quod ille unicus parari non potuerit, deessent etiam decem alii. Similiter in *Decoctionibus Fortunarum*, damnosior videtur *Gradus Obærationis*, qui primus *Sortem* minuit; quam extremus, qui ad *egestatem* redigit. Huc spectant *Formulae* illæ *usitatae*; *Sera in fundo Parsimonia*: *Parum interest, utrum nihil habeas, an quod nihil juvet, &c.* Fallit secundò, propter illud *Principium* in *Natura*, *Quod Corruptio unius sit generatio alterius*. Adeò ut *Gradus* ipse *Privationis* ultimæ, minùs interdum incommodet, quoniam *Ansam* & *Stimulum* præbet, novæ alicui *Rationi* ineundæ. Unde etiam *Demosthenes* sæpiùs conqueritur apud *Cives* suos; *Conditiones* minùs *utiles*, & *honorificas*, quas à *Philippo* impositas subibant, nihil aliud esse, quam *Alimenta* quædam ipsorum *Ignavia* & *Socordia*; ut multò *ius* fuisset *sarius* illis *omniò* carere; propterea quod hoc pacto, *Industria* illorum *melius* acui possit *ad alia paranda Remedia*. Novimus certè *Medicum* quendam; qui, *Mulieribus* delicatis, querentibus se malè habere, sed tamen à *Medicamentis* omnibus abhorre, solebat dicere, non minus *facetè*, quam *morosè*; *Vobis omniò opus est, ut deterius valeatis, quo Medicamenta, eiam qualibet, libentè* toleretis. Quinetiam ipse *Gradus Privationis*, sive *indigentia* ultimæ, *salutaris* esse possit, non tantum ad *excitandam Industriam*, verum etiam ad *imperandam Patientiam*.

Quod ad secundum *Membrum* hujus *Sophismatis*, illud eodem, quo prius, *Fundamento*, (de *Gradibus Quidditatis* & *Nullitatis*,) nititur. Hinc tanta *usurpantur*, de *Initiis Negotiorum*, *Præconia*.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, &c.

Hinc *Astrologorum Superstitio*, qui *judicium* faciunt, de *Dispositione* aut *Fortunâ* *Hominis*, ex *Momento* sive *Articulo Nativitatis* aut *Conceptûs*.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, quoniam in nonnullis, primæ *Rerum Inceptiones*, nihil aliud sunt, quam quæ *Epicurus*, in *Philosophiâ* suâ, appellat *Tentamenta*; id est *Rudimenta* quædam; quæ nihil sunt, nisi iterentur, aut provehantur. Itaque in hoc casu, *Gradus* secundus dignior videtur & potentior, quam primus: Quemadmodum in *Plaustris*, *Equus* qui penultimus est, plus confert ad *Motum Plaustris* quam *Primus*.

Primus. Etiam non ineptè dici solet; *Convivium regestum, illud esse, quod pugna sit reum.* Prius enim fortassè prætervolaturum fuisset. Itaque prius *Malo Principium dedit, sed posterius modum abstulit.* Fallit Sophisma secundo, propter Dignitatem Perseverantiæ; quæ in progressu, non in Aggressu sita est. Etenim Casus, aut Natura, primum impetum progignere possunt; at Affectus tantummodò maturus, & Judicium, Constantiam. Fallit tertio in iis rebus, quarum Natura & Cursus ordinarius in contrarium Rei inceptæ fertur. Ita ut prima Inceptio perpetuò evacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis usitatis dicitur; *Non progredi, est regredi: Et, Qui non proficit, deficit: Ut in Cursu in adversum Montis; Remigatione in adversum Gurgitis: At contrà, si in declivi Montis Motus incipiat, aut secundo Flumine Remigatio fiat; tum Gradus Inceptus longè potiores Partes tenet.* Porrò iste Color, non tantum extenditur ad *Gradum Inceptionis, qui sit à potentiâ ad actum, comparatum cum Gradu, qui sit ab Actu ad Incrementum: Verum etiam ad Gradum, qui sit ab Impotentiâ ad potentiam, comparatum cum gradu, qui sit à potentiâ ad Actum.* Etenim *Gradus, ab Impotentiâ ad Potentiam, major videtur, quam à Potentiâ ad Actum.*

Sophisma.

10 *Quod ad Veritatem refertur, majus est, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio ejus, quod ad Opinionem pertinet, hæc est; quod quis, si clamputaret fore, facturus non esset.*

Ita pronunciant Epicurei, de Felicitate Stoicorum, in Virtute collocatâ; quod similis sit Felicitati Histrionis in Scenâ; qui si à Spectatoribus, & plausu eorum destitueretur, Animis statim concideret. Itaque Virtutem per ignominiam, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in Divitiis, de quibus ille,

Populus me sibilat; at mihi plaudo.

Itidem in Voluptate,

—— *Grata sub imo*

Gaudia Corde premens, Vultu simulante Pudorem.

Elenchus.

Fallacia hujus *Sophismatis* subtilior paulò est; licet Responsio ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, *Propter Auram Popularem.* Cum etiam illud præceptum sit, *Ut quis maximè omnium seipsum revereat.* Ita ut Vir bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet fortè intendatur Virtus non nihil per laudes, quemadmodum Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppositionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis est. Dato, quod Virtus, (præsertim ea, quæ Labores & Conflictus subit) non eligeretur, nisi quod Laudes & Fama eam comitari soleant; haud inde sequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non sit præcipue propter se. Siquidem Fama possit esse, Causa tantum *Impulsiva*, aut *Sine qua non*; neuti quàm *Efficiens*, aut *Constituens*. Exempli gratiâ; Si duo fuerint Equi, quorum unus, Calcaribus non admotis, quævis haud segniter præstaret: At alter, Calcaribus admotis, priorem longè superaret: Posterior iste (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore judicabitur. Neque quenquam judicii sani commoverit Formulæ illa;

illa; *Apaga istum Equum, cujus Spiritus siti sunt in Calcaribus.* Quandoquidem enim Instrumentum Ordinarium Equitanti sit Calcar, neque ullo modo oneri aut impedimento ei sit; non minoris propterea aestimandus est Equus, qui Calcare incitatur: Neque etiam ille alter, qui absque Calcaribus mira præstet, eo ipso melior, sed delicatior tantum habendus est. Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, subserviunt: Ac licet Virtus, sine illis, paulò futura esset languidior; tamen cum semper illa præstò sint ei, etiam non irritata; nil officit, quò minus Virtus propter se quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Positio; *Nota ejus rei, quod propter Opinione, & non propter Veritatem eligitur, hæc est, quod quis si clam putaret fore, facturus non fuisset.*

Sophisma.

II *Quod operâ & virtute nostrâ partum est, majus Bonum; Quod ab alieno Beneficio, vel ab indulgentiâ Fortunæ delatum est, minus Bonum.*

Causæ hujus Rei hæc sunt: Primò, propter *Spem de Futuro.* Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipsius Ventis secundis, non multum inest certitudinis; Propria verò Industria, aut Virtus, semper Domi adsunt. Adeò ut, postquam Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiam eadem Instrumenta, in novos usus parata; quin & consuetudine, & successu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiscimur, ejus etiam aliis Debitores sumus;* cum, quæ per nos ipsi comparaverimus, nihil oneris secum trahant. Etiam si quid Indulgentia Divina in nos cumulaverit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines pravos & improbos mordet; ubi in priore genere illud Prophetæ usu-veniat, *Latantur, & exultant, immolant plagis suis, & sacrificant reti suo.* Tertiò, quia *ea, quæ à Virtute nostrâ minimè profecta sunt, nulla sequitur Laus & Existimatio.* Quæ enim Felicitatis sunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæsarem; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus.* Quartò, quia quæ *Industriâ propriâ acquiruntur, cum Laboribus & Contentione ferè conjuncta sunt, quod nonnullam habet in se Suavitatem;* uti Salomon, *Suavis Cibus à Venatu.*

Elenchus.

At quatuor inveniuntur Colores oppositi, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar Elenchorum. Primò, quia *Felicitas videtur esse Signum quoddam, & Character Favoris Divini;* & propterea, tum in nobismetipsis Confidentiam & Alacritatem generat, tum apud alios Auctoritatem & Reverentiam. Felicitas autem ista etiam Fortuita complectitur, ad quæ Virtus ægrè aspirat; Veluti cum Cæsar ad Navis Gubernatorem, Animos addendo, dixit; *Cæsarem portas & Fortunam ejus.* Quod si dixisset, *Cæsarem portas, & virtutem ejus,* frigidum prorsus fuisset Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia *ea quæ à Virtute, aut Industriâ procedunt, sunt imitabilia, & aliis patent;* cum Felicitas sit Res inimitabilis, & Prærogativa quædam Hominis Individui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est, potentiâ vulgatum est. Tertiò, quæ ex Felicitate pro-

veniunt,

veniunt, Bona videntur gratuita, nec laboribus empta; At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquisita. Itaque eleganter Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatissimi, cum Rebus Agesi-lai & Epaminondæ, qui uno ævo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuisse similes, quæ cum alijs excellent, sponte etiã fluere videamur, & quasi Genium sapere.* Quartò, quia quod præter Spem, aut præter Expectatam contingit; gratius, & majore cum Voluptate in Ho-minum Animos influit. Illud verò neutiquam competit iis, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.

Sophisma.

12. Quod ex pluribus constat & Divisibilibus, est majus, quam quod ex paucioribus, & magis unum; Nam omnia per Partes considerata majora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ se fert: Forti-ùs autem operatur pluralitas partium, si Ordo absit: Nam inducit Similitu-dinem Infiniti, & impedit Comprehensionem.

Sophisma istud videtur etiã primo intuitu fallax, & quasi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantum, sed Majoritas earundem po-terit constituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum Sophisma sæpius Phantasia; quinetiã insidiatur Sensui. Etenim Aspectui ipsi brevior videtur via; in planitie, ubi nihil intercurrat quod Visum frangat; quam in tali Tractu Terræ, ubi simul conspiciuntur Arbores, aut Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & di-videre possit. Sic homini benè nummato, postquam Arcas suas, & Marsupia, diviserit, & digesserit, major etiã quàm antea subit Di-vitiarum Phantasia. Habet etiã vim in Amplificationibus, si Res in plures Portiones dividatur, atque singulæ seorsum tractentur. Hoc verò adhuc magis Phantasia implet, si fiat promiscuè, & sine Ordi-ne. Confusio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil esse prætermisum. At con-trà, quæ confuse repræsentantur, non solum in se numerosa putantur, sed & Suspicioni locum relinquunt, restare adhuc plura, quæ omit-tuntur.

Elenchus.

Fallit Sophisma primò, ubi quis ampliorem præceperit de Re aliquâ Opinionem, quàm pro verâ Rei ipsius magnitudine. Etenim cum hoc fit, Distributio falsam illam Opinionem destruet, & rem in Veritate suâ, non autem cum Amplificatione, monstrabit. Itaque si quis Mor-bo, aut Dolore corripitur, Horæ longiores ei videbuntur, absque Ho-rogio, aut Clepsidrâ, quàm si iisdem mensurentur. Nam si Tædi-um & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quàm reverà est; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & brevius facit, quàm Opinio illa falsa conceperat. Etiã in Planitie, contra quam supe-riùs dictum est, aliquandò evenit. Licet enim visus in Principio viam ostendet breviorẽ sensui, quia indivisa est; tamen si ex eo obrepit o-pinio, de longè minori Intervallo, quàm reperitur; Opinionis ejus vanæ Frustratio efficiet, ut videatur demum, etiã quàm reverà est, productior. Itaque si quis Opinioni alicujus falsæ, de Magnitudine
Rei

Rei cuiuspiam, velificari cupiat, caveat à Distributionibus, sed rem integram utique extollat. Fallit *Sophisma* secundò, si Distributio ea distrahatur, non autem simul obversetur, aut uno aspectu visum feriat. Itaque si Flores in Horto aliquo in plures Torulos distinguantur, majoris Quantitatis Speciem præbebunt, quam si omnes in uno Toro simul crescerent; Modò Toruli illi, oculis simul subjiciantur; Aliter enim Unio Distributioni distractæ prævalebit. Sic Reditus eorum majores videntur, quibus Prædia & Latifundia sua vicina aut conjuncta sunt. Nam si sparsim sita sint, non veniunt tam facilè sub Aspectum. Fallit *Sophisma* tertio, propter Dignitatem Unitatis, supra Multitudinem. Omnis enim Compositio, Indigentia in singulis, Signum est certissimum; ubi illud usu venit,

Et quæ non prosunt Singula, Multa juvant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Mariha, Mariha, attendis ad plurima, unum sufficit.* Hinc illa Fabula Æsopi de Vulpe & Feli. Jactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus se à Canibus eriperet; Felis autem se unico tantum confidere Auxilio dixit, utpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præstantius præsidium fuit: unde Adagium; *Multa novit vulpes, sed Felis unum magnum.* Quin etiàm in hujus Fabulæ significatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præsidii habet, quam Artes & Astutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco sufficient. Superest autem nobis ejusmodi *Colorum* Numerus etiàm magnus, quos olim Adolescentes congeffimus: attamen sine illustrationibus suis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore concinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, absque illustrationibus suis, (cum superiores isti vestiti prodeant,) proponere, minimè nobis consentaneum videtur. Illud interim monemus, Rem istam, qualiscunque ea videri possit, haud parvi, judicio nostro, esse pretii: utpote quæ ex *Philosophiâ primâ*, & ex *Politica*, & ex *Rhetoricâ*, participet. Atque de *Signis Popularibus*, sive *Coloribus Boni ac Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hætenus.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, & desideratur, ea est, quam Cicero (ut superius in *Logicâ* diximus) innuit; cum præcipit, ut in promptu habeantur *Loci communes*, in utramque partem, disputati & tractati. Quales sunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc præceptum, etiàm ad alia extendimus; ut non solum ad Genus Judiciale, sed etiàm ad Deliberativum, & Demonstrativum adhibeatur. Omnino hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens est usus, (sive ad Probationes & Refutationes; sive ad Suasiones & Dissuasiones; sive ad Laudes & Vituperia spectent;) meditados jam haberi; eosque ultimis ingenii viribus, & tanquàm improbè, & prorsus præter Veritatem attolli, & deprimi. Modum autem hujus *Collectionis*, tam ad usum, quam ad Brevitatem, optimum fore censemus, si hujusmodi *Loci* contrahantur, in Sententias quasdam acutas, & concisas; tanquàm Glomos quosdam, quorum Fila in fusiorem Discurs-

Discursum, cum res postulat, explicari possint. Atque similem quandam Diligentiam, in Seneca reperimus, sed in Hypothesibus sive Casibus. Ejus generis, cum plurima parata habeamus, aliqua ad Exemplum proponere visum est. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla *Antithetorum*.

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitus insita est; ii jam non mali esse videntur, sed nequeunt.

Nobilitas Laurea, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiâ in Monumentis Mortuis Veneramus; quanto magis in Vivis?

Si Nobilitatem Familiarum contempnas, quæ tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Invidia subducit, Gratia tradit.

Contra.

Rarò ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Majorum deprecatione ad Veniam sæpiùs utuntur quam suffragatione ad Honores.

Tanta solet esse Industria Hominum novorum, ut Nobiles præ illis tanquam Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio respectant nimis sæpè; quod mali Cursoris est.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam ulcisci solent. Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes se à Contemptu, per Malitiam utique suam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes splendere facit, Vitiâ rubere.

Con.

Virtus, ut Gemma Nobilis, meliùs inseritur sine multo Auro, & Ornatu.

Quod Vestis lauta Deformi, hoc Forma improbo.

Similitèr plerunque leves sunt, quos Forma ornat, & quos movet.

JUVENTUS. III.

Pro.

Primæ Cogitationes, & Juvenum Consilia, plus habent è Numine.

Senes sibi sapiunt magis, aliis & Reip. minis.

Si conspici daretur, magis deformat Animos quam Corpora Senectus.

Senes omnia meriunt, præter Deos.

Con.

Juventus pœnitentiæ Campus.

Ingenius est Juvenibus Senilis Auctoritatis Contemptus; ut quisque suo periculo sapiat.

Tempus, ad quæ Consilia non advocatur, nec rata habet.

Senibus Vaneres mutantur in Gratiâs.

VALE.

VALETUDO. III.

Pro.

Cura Valetudinis Animum humilem facit, & Corpori supplicem.

Corpus sanum, Hospes Animæ est; Aegrum, Ergastularius.

Nil iam Summas Actionem promovet, quam prospera valetudo; at contra infirma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Convalescere est sæpè Invenescere.

Excusatio Valetudinis Polychresta; ad quam etiam Sani confugimus.

Nimis arcto fœdere Corpus Animæ jungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia administravit; & Lectica magnos Exercitus.

UXOR & LIBERI. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à Familiâ. Uxor & Liberi Disciplina quædam Humanitatis; at Cœlibes tetrici & severi.

Cœlibatus & Orbis ad nil aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti sacrificat, qui Liberos non procreat.

Cætera felices, in Liberis ferè infortunati sunt: ne Divinæ Sorti nihiùm appropinquent Homines.

Con.

Qui uxorem duxit & Liberos suscepit, Obsides Fortuna dedit.

Generare, & Liberi, Humana sunt; Creare, & Opera, Divina.

Bruiorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Instituta.

Oeconomicae Rationes publicas plerunque evertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui suis omnibus saperstes fuit.

DIVITIÆ. VI.

Pro.

Divitias contemnunt, qui desperant.

Invidia Divitiarum Virtutem efficit Deam.

Dum Philosophi dubitant, utrum ad Virtutem an Voluptatem omnia sint referenda, collige Instrumenta viriusque.

Virtus per Divitias vertitur in Commune Bonum.

Cætera Bona Provinciale habent Administrationem, Divitiæ solæ Generalem.

Con.

Divitiarum magnarum, vel Custodia est, vel Dispensatio quædam, vel Fama; at nullus Usus.

Annon vides Lapillis, & id genus Deliciis, singi pretia, ut possit esse aliquis magnarum Divitiarum Usus?

Multi dum Divitiis suis omnia venalia fore crediderunt, ipsi in primis venerunt.

Non aliud Divitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & necessaria sunt, & graves.

Divitiæ bona Ancilla, pessima Domina.

HONO.

HONORES. VII.

PRO.

Honores non Tyrannorum, (ut loquimur) sed Providentiæ Divinæ Calculi sunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vitia conspicua: Itaque illas provocant, hæc refranant.

Non novit quispiam, quantum in Virtutis Cursu profecerit; nisi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, ut Rerum aliarum, rapidus Motus est ad Locum; placidus in Loco: Est autem Virtutis Locus Honos.

CON.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Honores dant ferè Potestatem earum Rerum; quas optima Conditiō est Nolle, proxima non posse.

Honorum Ascensus arduus, Statio lubrica, Regressus præceps.

Qui in Honore sunt, vulgi Opinonem mutuentur oportet, ut seipsos Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

PRO.

Felicitate frui, magnum Bonum est; sed eam & aliis impertiri posse, adhuc majus.

Reges non Hominum instar, sed Astrorum sunt: Nam & in Singulis, & in Tempora ipsa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, iis resistere, non tantum læsæ Majestatis Crimen est, sed Theomachia quædam.

CON.

Quam miseram habere, nil fere quod appetas, infinita quæ meruas.

Qui in Imperiis sunt, similes sunt Corporibus Cælestibus, quæ magnam Venerationem habent, Requiem nullam.

Nemo Humanæ Sortis ad Deorum Convivia admittitur, nisi ad Ludibrium.

LAUS, EXISTIMATIO. IX.

PRO.

Virtutis Radii reflexi Laudes.

Laus Honor is est, ad quem liberis Suffragiis pervenitur.

Honores à diversis Politiis conferuntur; sed Laudes ubique sunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Divinum. Nam quomodo aliter tot Capita in unum conspirare possint?

Ne mireris, si Vulgus verius loquatur, quam Honoratiores; quia etiam tutius loquitur.

CON.

Fama deterior Iudex, quam Nuncia.

Quid Viro bono cum Salivâ vulgi?

Fama veluti Fluvius, levia attollit, Solida mergit.

Infimarum Virtutum apud Vulgus Laus est; Mediarum Admiratio; Supremarum Sensus nullus.

Laus magis ex Ostentatione, quam ex Merito: & Ventosis magis accedit, quam Reallibus.

NATURA.

I. NATURA. X.

Pro.

Consuetudinis Progressus est Arithmeticus; Natura Geometricus.

Vt in Rebus publicis, se habent Leges Communes erga Consuetudines; eodem modo in singulis se habet Natura ad Consuetudinem.

Consuetudo contra Naturam, quasi Tyrannis quaedam est: & citò, ac levi occasione corrui.

Con.

Cogitamus secundam Naturam; Loquimur secundum Præcepta; sed Agimus secundum Consuetudinem.

Natura Pedantius quidam est; Consuetudo Magistratus.

FORTUNA. XI.

Pro.

Virtutes apertæ Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna veluti Galaxia; hoc est, Nodus quarundam obscurarum Virtutum, sine Nomine.

Fortuna saltem ob Filias suas honoranda est; Considemiam scilicet, & Auctoritatem.

Con.

Stultitia unius, Fortuna alierius.

In Fortunâ illud præcipuè laudaverim, quod cum non eligat, non uceatur.

Viri Magni, dum Invidiam Virtutum suarum declinârunt; in Fortuna Cultores reperti sum.

VITA. XII.

Pro.

Absurdum est Accidentia Vitæ magis amare, quam Vitam ipsam.

Præstat ad omnia, etiâ ad Virtutem, Curriculum longum, quam breve.

Absquæ Spatiis Vitæ majoribus, nec perficere datur, nec perdiscere, nec pœnitere.

Con.

Philosophi, dum tantum Apparatum, adversus Mortem colligunt, ipsam magis timendam effecerunt.

Mortem Homines timent, quia nesciunt, ut Pueri Tenebras.

Non invenias inter Humanos, Affectum tam pusillum, qui si intendatur paulò vehementius, non Mortis Metum superet.

Mori velle, non tantum Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiâ Fastidiosus potest.

SUPERSTITIO. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, sed

Con.

Vt Simia, Similitudo cum Homi-

sed tamen amandi sunt.
Mediocritates Moralibus debentur;
Extremitates Divinis.
Superstitiosus Religiosus Designatur.
Fabulosa quaeque Portenta cupis Religionis, citius crediderim, quam haec omnia sine Numine fieri.

ne, Deformatem addit; ita Superstitio, Similitudo cum Religione.

Quale Odium est Affectationis in Civilibus, tale Superstitio in Divinis.

Præstat nullam habere de Diis Opinionem, quam contumeliosam.

Non Epicuri Schola, sed Stoa, veteres Respublicas perturbavit.

Non cadit in Mentem Humanam, ut sit merus Atheista Dogmatæ; sed magni Hypocritæ, sunt veri Atheistæ; qui Sacra perpetuo contrectant, sed nunquam verentur.

SUPERBIA. XIII.

Pro.

Con.

Superbia etiam Vitis insociabilis; utque per Venenum Veneno, ita haud pauca Vicia Superbiâ expelluntur. Facilis etiam alienis vitiis obnoxia est; Superbus tantum suis. Superbia, si ab aliorum contemptu, ad sui contemptum ascendet, fiet deum Philosophia.

Hedera Virtutum ac Bonorum omnium Superbia.

Cetera Vicia Virtutibus tantum contraria; Superbia Sola contagiosa.

Superbia optimâ Vitiarum conditione caret, id est, Latetris.

Superbus, cum ceteros contemnit, se interim negligit.

INGRATITUDO. XV.

Pro.

Con.

Crimen Ingrati Animi, nil aliud est, quam perspicacia quaedam, in Causam Benefici collati. Dum grati erga quosdam esse volumus; nec ceteris Iustitiam præstamus, nec nobis ipsis Libertatem. Beneficii gratia eodem modo reddenda est, quod de pretio non constat.

Crimen Ingrati Animi, non Supplicii coercetur, sed Fariis permittitur.

Arctiora sunt Vincula Beneficiorum quam Officiorum; quare, qui ingratus, injustus, & omnia.

Haec est Conditio Humana. Nemo tam publicâ Fortunâ natus est, quin private & Gratia, & Vindicta, se omnino debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Con.

Naturale est Exprobrationem Fortis sine odisse. Invidia in Rebus publicis, tanquam salubris Ostracismus.

Invidia Festos Dies non agit.

Nemo Viri Invidiam reconciliaverit præter Mortem.

Invidia Virtutes Laboribus exercet, ut Iuno Herculem.

IM-

SS

Pessimâ

IMPUDICITIA. XVII.

Pro.

Zelotypia debetur, quod Castitas
fit facta Virtus.

Mulca Tristitia opus est, ut quis
Venerem rem seriam putet.

Quid vel Diata Partem, vel Muna
ditie Speciem, vel Superbia Filiam,
inter Virtutes collocas?

Amorum, ut Avium Sylvestriam,
nulla Proprietas est, sed Jus possessione
transfertur.

Con.

Pessima Circes Transformatio Impu-
dicitia.

Impudicus prorsus Reverentiam
sui perdidit; quod Prænum est omni-
um Vitiatorum.

Omnes ut Paris, qui Forma Op-
tionem faciunt, Prudentia & Poten-
tia jacluram faciunt.

In Veritatem non vulgarem incidit
Alexander; cum Somnum & Vene-
rem, Mortis Arrhabones esse dixit.

CRUELITAS. XVIII.

Pro.

Nulla Virtutum tam saepe rea est,
quam Clementia.

Crudelitas, si à Vindicta est, Justi-
tia est, si à periculo, prudentia.

Qui Misericordiam Inimico im-
pertit, sibi denegat.

Non sapius Phlebotomia necessaria
sunt in Curationibus, quam Cades in
Civilibus.

Con.

Cadibus grassari, aut Fera, aut
Furie est.

Crudelitas Viro bono semper fabu-
losa esse videtur, & Fictio Tragica.

GLORIA VANA. XIX.

Pro.

Qui suas Laudes appetit, aliorum
simul appetit Vilitates.

Qui tam Sobrius est, ut nihil alie-
num curet, vereor ne & publica aliena
putet.

Ingenia in quibus aliquid inane
est, facilius Curam Reipub. recipi-
unt.

Con.

Gloriosi semper Factiosi, Menda-
ces, Mobiles, Nimis.

Thraso Gnathonis Præda.

Turpe est Proco sollicitare Ancilla-
m: est autem Virtutis Ancilla Læva.

JUSTITIA. XX.

Pro.

Imperia & Politia, Iusticia tan-
tum Additamenta sunt: Si enim Iu-
sticia aliter possit exerceri, illis mi-
nimè fuerit Opus.

Iusticia

Con.

Si hoc est justum esse; Quæstio
fieri nolis, ea alteri non facere, Clemen-
tia demum Iusticia est.

Si suum cuique tribuendum est,
ærit

LIBER SEXTUS.

Iusticia debetur, quod Homo Homini sit Deus, non Lupus.
Iusticia etsi Vitia tollere non potest, tamen hoc efficit, ut non ledant.

certè & Venia Humanitati.
Quid mihi Equitatem narres, cum sapienti omnia inaequalia sint?
Considera qualis Rerum Condicio fuerit apud Romanos, & pronuncia Iusticiam e Repub. non esse.
Vulgaris ista Iusticia Politiarum, Philosophus in Aula, hoc est, facit tantum ad Reverentiam Imperantium.

FORTITUDO. XXI.

Pro.

Con.

Nil terribile nisi ipse Timor.
Nil aut in Voluptate solidum, aut in Virtute munitum, ubi Timor infestat.
Qui Pericula aperis oculis intueatur, ut excipiat, advertit & ut evitet.
Ceterae Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo sola à Dominatu Fortune.

Præclara virtus velle perire ut perdas.
Præclara Virtus quam etiam Ebrietas inducit.
Vitæ suæ prodigium, alienæ periculosus.
Virtus Ferrea Aetatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Con.

Eadem ferè vis Abstinenti & Sustinendi.
Vniformitates, Concordia, & Mensura Motuum, cælestia sunt, & Characteres Aeternitatis.
Temperantia, velut Frigor à salubria, Animi vires colligit & firmat.
Exquisiti & vagi Sensus, Narcoticis indigent; similiter & Affectus.

Negativæ istæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præstant, non Merita.
Languet Mens quæ Excessibus caret.
Amo Virtutes, quæ Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Passionis.
Cum Consonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis est numerare Pecus.
Istæ (Non uti ut non appetas; Non appetere ut non timeas) pusillanimiti sunt & diffidentis.

CONSTANTIA. XXIII.

Pro.

Con.

Basis Virtutum Constantia.
Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non novit.

Constantia, ut Ianitrix morosa, multa utilia Indicia abigit.
Æquum est, ut Constantia Res adversas

Imbe-

Sff 2

De Augmentis Scientiarum

Imbecillitas Humani Iudicii, rebus ipsis constare non potest; quare saltem sibi constet. adversus bene toleret; nam ferè inducit.

Etiã Viriis decus aspirat Constantia.

Si ad Fortune Inconstantiam, accedat etiã Inconstantia Mentis, inquantis Tenebris vivitar?

Fortuna, tanquam Proteum, si perseveres, ad Bormam redit.

Stultitia brevissima optima.

MAGNANIMITAS. XXIII.

Pro.

Si Animus semel generosos Fines optaverit, statim non modò Virtutes circumstant, sed & Numina.

Virtutes ex Habitu, aut Præceptis, gregales sunt; ex Fine, Heroicæ.

Con.

Magnanimitas est Virtus poetica.

SCIENTIA, CONTEMPLATIO. XXV.

Pro.

Ea demùm Voluptas est secundum Naturam, cuius non est Satietas.

Dulcissimus Prospectus in, Errores aliorum subjacentes.

Quam bonum est Orbes Mentis habere Concentricos Universo?

Omnes Affectus pravi, falsæ estimationes sunt; atque eadem sunt Bonitas & Veritas.

Con.

Contemplatio, speciosa Inertia.

Benè Cogitare, non multò melius est, quam benè Somniare.

Orbem Numen curat, tu patriam.

Vir Politicus etiã Contemplationes serit.

LITERÆ. XXVI.

Pro.

Si de Rebus minutis, Libri scripti fõrent, vix ullus esset Experientiæ Usus.

Lectio est Conversatio cum Prudentibus; Actio ferè cum Stultis.

Non inutiles Scientiæ existimandæ sunt, quarum in se nullus est usus, si Ingenia acuant, & ordinent.

Con.

In Academiis discant Credere.

Quæ unquam Ars docuit, temporivum Artis Usus?

Sapere ex Regulâ, & ex Experientiâ, planè contrariæ rationes sunt; ut qui alteri assuefactus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sapissimè ineptus usus est, ne sit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habent, ut ex qualibet re, soleant agnoscere, quod sciant, & non addiscere, quod nesciant.

P R O M P

PROMPTITUDO. XXVII.

Pro.

Opportuna Prudentia non est, quæ celeris non est.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Qui ex composito, & non obiter prudens est, nil magni facit.

Con.

Prudentia non alie petitur, quæ præstò est.

Prudentia, ut vestis, levis, quæ expedita.

Cujus Consilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Ætas.

Quæ ad breve Tempus excogitantur, ad breve Tempus placent.

TACITURNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tuò communicantur.

Qui facile loquitur quæ scit, loquitur & quæ nescit.

Secretis etiã Mysteria debentur.

Con.

Varietas Morum optimè Animum collocat in Secreto.

Taciturnitas Confessoris Virtus.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentium rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Ano Virum alieno Affectui obnoxium, sed tamen Iudicium ab obsequio revocantem.

Flexibilem esse, ad Naturam Auri proximè accedit.

Con.

Facilitas, Iudicii quædam ineptia Privatio.

Facilium Beneficia, Debita videntur; Negationes, Injuria.

Sibi gratiam habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus se implicat.

Facilis ferè se recipit cum pudore.

POPULARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, ac Stultorum varietati occurrere, prudentia est.

Colere populum, est Coli.

Qui ipsi magni Viri sunt, neminem unum ferè habent, quem vereantur, sed Populum.

Con.

Qui valdè cum stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui Turbæ placet, ferè & Turbas miscet.

Nil moderatum Vulgo gratum est.

Infima Assentatio est Assentatio vulgi.

LOQUACITAS. XXXI.

Pro.

Qui silet, aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodia omnes infelices, miserrima Silentii.

Silentium stultorum Virtus: Itaque rectè ille Silenti: Si Prudens es, stultus es; si stultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Insidiis opportunum.

Cogitationes in Profluente sanissima.

Silentium Solitudinis Genus.

Opinionem se venditat, qui silet.

Silentium, nec pravas Cogitationes egerit, nec bonas distribuit.

Con.

Silentium Verbis, & Gratiam addit, & Auctoritatem.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Silus Prudentiae Silentium.

Silentium ambit Veritatem.

DISSIMULATIO. XXXII.

Pro.

Dissimulatio compendiarie Sapientia.

Non idem dicere, sed idem spectare debemus.

Etiam in Animo deformis Nuditatis.

Dissimulatio & Decori est, & Praesidio.

Sepes Consiliorum Dissimulatio.

Aliqui Bono suo falluntur.

Qui indissimulanter omnia agit, aequè decipit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.

Indissimulatio nihil aliud, quam Animi Impotentia.

Con.

Cum cogitare secundum Rerum Veritatem non possumus; ac loquamur secundum cogitationem.

Quibus Artes Civiles supra Caput ingenii sunt, iis Dissimulatio pro Prudentia erit.

Qui dissimulat, praecipuo ad Agendum Instrumento se privat; i. Fide.

Dissimulatio Dissimulationem invitat.

Qui dissimulat, liber non est.

AUDACIA. XXXIII.

Pro.

Docet improbare qui verecundatur.

Quod Axioma Oratori, id Audacia Viro Civili; Primum, Secundum, Tertium.

Consistentem Verecundiam amo, accusantem odi.

Con.

Audacia Stultitiae Viator.

Inverecundia inutilis nisi ad Imposturam.

Confidentia Stultorum Imperatrix; Prudentium Scurra.

Audacia est Stupor quidam Sensus, cum Malitia voluntatis.

Con.

Cere-

Confidentia Mōrum Animos promptius sociat.

Placet obscurus Vultus, & perspicua Oratio.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio. XXXIIII.

Pro.

Vultus & Gestus decora Moderatio, verum Condimentum Virtutis.

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Gestu?

Qui in Levibus, & quotidianâ Consuetudine, decus non retinet, sit licet Vir magnus, nôris tamen hunc tantum certis Horis sapere.

Virtus, & Prudentia, sine Punctis, velut peregrinæ Linguae sunt; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi Sensum, per Congruitatem non nôvit, is si nec per Observationem noverit, omnium Stultissimus est.

Puncti, Translatio sunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Con.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam transferre?

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odium.

Magis placent Cerussata Bucca, & Calamistrata Coma, quam Cerussati & Calamistrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Observationes applicat, magnæ Cogitationis Capax non est.

Affectatio, Ingenuitatis Putredo lucens.

Joci. XXXV.

Pro.

Oratorum Ara Iocus.

Qui in omnibus modestum Leporem miscet, Libertatem Animi retinet.

Res est supra Opinionem Politicâ; facile transire à Ioco ad Serium, à Serio ad Iocum.

Veritatis aliâs non perventura sepe vehiculum Iocus.

Con.

Istos Deformatarum ac Concinnitarum Aucupes, quis non contemnat?

Rerum Magnitudinem eluere joco, improbum Artificium est.

Iocos tum considera, cum Risu destituti sunt.

Faceti isti ferè non penetrant ultra superficiem Rerum; ubi Ioci Sedes est.

Vbi Iocus ad Seria Momenti aliquid habet, ibi Levitas puerilis est.

AMOR. XXXVI.

Pro.

Annon vides omnes se querere? et Amans solus se invenit.

Non est melior Ordinatio Animi, quam ex Imperio Affectus alicujus insignis.

Quid

Con.

Amori multum debet Scena, nihil Vita.

Niliam varii Nominis est quam Amor: Nam Res, aut tam Stulta est, ut se nesciat, aut tam turpis, ut se

De Augmentis Scientiarum

Qui sapit, Desiderium querat:
nam qui non aliquid insignitèr appetit,
ei omnia ingrata sunt, & tædio plena.

Quidni in Vnitate acquiescat Vnus?

se fuce condar.

Odi istos Mono-Phronistas.

Angusta admodum Contemplatio
Amor.

AMICITIA. XXXVII.

Pro.

Eadem facit Amititia, quæ Fortitudo,
sed suavius.

Suave Condimentum omnium Bonorum
Amicitia.

Pessima Solitudo, non veras habere
Amicitias.

Digna male Fidei Vltio, Amicitia
privari.

Con.

Qui amicitias arctas copulat, novas
Necessitates sibi imponit.

Animi imbecilli est, Partiri Fortunam.

ADULATIO. XXXVIII.

Pro.

Adulatio magis ex More, quam ex
Malitiâ.

Laudando instituere, semper Formula
fuit, debita Potentioribus.

Con.

Adulatio Stilus Servorum.

Adulatio Calx Vitiorum.

Adulatio Aucupii illud genus, quod
similitudine vocis, Aves fallit.

Adulationis Deformitas Comica,
Nocumentum Tragicum.

Auribus mederi difficillimum.

VINDICTA. XXXIX.

Pro.

Vindicta Privata Iustitia aggressis.

Qui vim rependis, Legem tantum
violat, non Hominem.

Vtilis Metus ultionis privatae;
Nam Leges nimium sæpe dormiunt.

Con.

Qui Injuriam fecit, Principium
Malo dedit; qui reddidit, Modum
abstulit.

Vindicta, quod magis Naturalis, eod
magis coercenda.

Qui facile Injuriam reddit, is
fortasse tempore, non voluntate posterior
erat.

INNOVATIO. XL.

Pro.

Omnis Medicina Innovatio.

Qui nova Remedia fugit, nova
Mala opperitur.

Novator maximus Tempus:
quidni

Con.

Novi Partus deformes sunt.

Nullus Auctor placet, præter Tempus.

Nulla Novitas absque Injuriâ;

idniigitur Tempus imitemur?
 Exempla remota inepta sunt; Re-
 tentia corrupta & ambitiosa.
 Imperitis & Contentiosis permit-
 te, ut ad Exempla Res agant.
 Sicut qui nobilitatem, in Familiam
 introducunt, digniores ferè sunt Po-
 teris: ita Novationes Rerum plerun-
 que præstant iis, quæ ad Exempla
 ferunt.

Morosa Morum retentio, res turbu-
 lantia est, equè ac Novitas.
 Cum per se Res mutantur in deie-
 rium, si Consilio in melius non muten-
 tur, quis finis erit Mali?
 Moris Servi, Temporis Ludibria.

nam præsentia convellit.
 Quæ usu obtinere, si non bona, ac-
 saliem apta inter se sunt.

Quis Novator Tempus imitatur?
 quid Novationes ita insinuat, ut sen-
 sus fallant?

Quod præter Spem evenit, cui pro-
 dest, minus acceptum, cui obest, magis
 molestum.

MORA. XLI.

Pro.

Fortuna multa festinanti vendit,
 quibus morantem donat.

Dum Initia Rerum amplecti pro-
 peramus, umbras prensamus.

Fluctuantibus rebus advertendum,
 inclinantibus agendum.

Prima Actionum Argo commit-
 tenda sunt, extrema Briarco.

Con.

Occasio primùm Ansam Vasis por-
 rigit, deinde Ventrem.

Occasio instar Sibyllæ minuit Ob-
 latum, pretium auget.

Celeritas Orci Galea.

Quæ maturè sunt, iudicio fiunt;
 quæ serò, per ambitum.

PRÆPARATIO. XLII.

Pro.

Qui parvis Copiis rem magnam
 agreditur, fingit Opportunitatem, ut
 speret.

Parvis Apparatus non Fortuna,
 sed Prudentia emitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima
 Occasio agendi.

Nemo speret se Fortunam Appara-
 tu ligare posse.

Alteratio Apparatus & Actionis,
 Politica sunt: Distinctio tumida &
 infelix.

Magnus Apparatus prodigus &
 Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quam vin-
 cunt.

Minus Operis est Periculo Remediū
 adhibere,

Con.

Docet Periculum progredi, qui
 accingitur, & periculum figit re-
 medio.

Etiam

adhibere, quam Progressum ejus ob-
servare & custodire.

Non jam leve est Periculum, si leve
videatur.

Etiã in remediis Periculorum
levia Pericula subsistunt.

Præstat cum parvis Remediis, quæ
invaluerunt, rem habere; quam cum
Minis singulorum.

CONSILIA VIOLENTA. XLIII.

Pro.

Qui lenem istam Prudentiam am-
plectuntur, iis Augmenta Mali salu-
bria sunt.

Neceßitas, quæ violenta consulit,
eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum, præ-
nans novi Mali.

Violenta Consilia Nemo dat, præter
Iram & Metum.

SUSPICIO. XLV.

Pro.

Diffidentia Nervi Prudentiæ; ac
Suspicio Medicamentum arbitri-
um.

Meritò ejus fides suspecta est, quæ
Suspicio labefacit.

Suspicio fragilem fidem solvit, for-
tem intendit.

Con.

Suspicio fidem absolvit.

Suspicionum Intemperies est Ma-
nia quadam Civilis.

VERBA LEGIS. XLVI.

Pro.

Non est Interpretatio, sed Divina-
tio, quæ recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Iudex
transit in Legislatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis eliciendus est
Sensus, qui interpretetur singula.

Pessima Tyrannis Lex in Equæ-
leo.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secun-
dum Caussam pronunciat, qui Argu-
mentis nititur.

Qui Argumentis potius credit,
quam Testibus; etiã Ingenio, magis
debet fidere, quam Sensui.

Tutum foret Argumentis credere;
si Homines nihil absurdi facerent.

Argumenta, cum sint contra Te-
stimonia, hoc præstant; ut res mira
videatur, non autem ut vera.

Con.

Si Testibus credendum sit contra
Argumenta, sufficit tantum Iudicem
esse, non surdum.

Argumenta Antidotum contra Ve-
nera Testimoniorum.

Iis probationibus iustissimò credi-
tur, quæ rarissimè mentiuntur.

Atque

Atque hæc *Antitheta*, (quæ nunc proposuimus) fortassè tanti non fuerint; sed cum jam olim parata & collecta à nobis essent, nolimus Diligentia nostræ Juvenilis Fructum perire: Præsertim cum, (si quis acutius introspiciat) *Semina* sint, non *Flores*. In illo autem Adolescentiam planè spirant, quod sint in *Morali*, sive *Demonstrativo Genere*, uberiora; in *Deliberativo*, & *Judiciali*, perpauca.

Tertia *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuariam*, atque etiàm desideratur, est ea, quam vocare placet, *Formularum Minorum*. Illæ autem sunt, veluti *Vestibula*, *Posticæ*, *Ante-Cameræ*, *Re-Cameræ*, *Transitus*, &c. *Orationis*; quæ indiscriminatim omnibus *Subiectis* competere possint. Quales sunt *Præfationes*, *Conclusiones*, *Digressiones*, *Transitiones*, *Promissiones*, *Declinationes*, & plurima ejusmodi. Quemadmodum enim in *Edificiis*, plurimum facit, & ad *Voluptatem*, & ad *Usum*, ut *Frontispicia*, *Gradus*, *Ostia*, *Fenestræ*, *Aditus*, *Transitus*, & hujusmodi, commodè distribuuntur; eodem modo, etiàm in *Oratione* fit, ut *Additamenta* & *Interpositiones* istæ, (si decore, & perire formentur & collocentur) plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, universæ *Orationis* *Structuræ* adjiciant. Harum *Formularum* *Exemplum* unum, aut alterum proponemus, neque diutius iisdem immorabimur. Et si enim sint *Res* haud exigui usus, tamen cum nihil in his addamus de nostro, sed tantum *Formulas* nudas, ex *Demosthene*, aut *Cicerone*, aut alio quopiam selecto *Auctore*, describamus, inferius quiddam videntur, quam ut in eo *Tempus* teramus.

Exempla Formularum Minorum.

Conclusio Deliberativa.

Sic & culpam præteritam, sis erit redimere, & futuris incommodis eadem opera prospicere.

Partitionis Accuratæ Collarium.

Ut omnes intelligant, nihil me & subterfugere voluisse reticendo, aut obsecrare dicendo.

Transitio cum Monito.

Voram hæc ita prætereant, ut tamen inuenies, & respectantes, relinquamus.

Præoccupatio contra Opinionem inveteratam.

Factam, ut intelligatis in totâ causâ, quid res ipsa iulerit, quid Error afflexerit, quid invidia conflaverit.

Hæc pauca enumerasse, ad *Exempla*, satis fuerit; cum quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* spectant, concludimus.

CAPUT

CAPUT III.

Appendices generales duæ Traditivæ; Critica; & Pædagogica.

Superfunt duæ *Appendices Traditivæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim Pars *Traditiva* præcipua in *Scriptione Librorum* consistit, ita Pars ejus Relativa in *Librorum* versatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel *Magistrorum* ope regitur, vel *industriâ* cujusque propria perficitur; Atque huic rei inserviunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* spectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio*, & *emendata Editio*; quibus & ipsorum *Authorum* Honor vindicatur, & *Studiosis* Lumen præfertur. Quâ tamen in re, studiis haud parum Detrimenti intulit, quorundam *Hominum* Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos est, ubi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium statim in Exemplari supponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia jus *Afyli* apud *Senatum* assereret, narrat Tacitus, non æquis admodum *Auribus*, quæ ab iis proferebantur, fuisse ab *Imperatore* & *Senatu* audita: Itaque *Legati* causâ diffisi, bonam *Pecuniæ* summam *Tito Vinio* dederunt, ut eis patrocigaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: Tum (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniae* valuit: quasi *Argumenta*, quæ antea levia videbantur, accedente pretio novum tum pondus accepissent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantum* reposuit. Atque hæc pravâ *Criticorum* consuetudine factum est, ut (Quod non-nemo prudentèr notavit) *Exemplaria* maxime castigata sint sæpenumerò minime omnium casta. Quinimò, ut verum dicamus, nisi *Critici* fuerint eruditi in *Scientiis* illis, de quibus *Libri* ab ipsis editi tractant, periculo *Diligentia* eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* spectant, *Authorum Interpretatio & Explicatio*, *Commentarii*, *Scholia*, *Notæ*, *Spicilegia*, & similia. In istiusmodi autem *Laboribus*, pessimas ille *Criticorum* nonnullos quasi *Morbis* invasit, ut multa ex obscurioribus transfiliant, in satis verò perspicuis ad fastidium usque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, ut *Author* ipse illustretur, quam ut *Criticus* ille, multiplicem suam *Eruditionem*, & *variâ* *Lectionem*, ubique arreptâ occasione, ostentet. Optandum imprimis foret (licet hæc res ad *Traditivam* principalem, non ad *Appendices* pertineat) ut qui *Argumenta* Obscuriora, & *Nobiliora* pertractet *Scriptor*, suas ipse *Explicationes* subjungat; ut & *Textus* ipse *Digressionibus* aut *Explicationibus* non abrumpatur; & *Notæ* à *Scriptoris* *Mente* non recedant. Cujusmodi quidpiam suspicamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* spectat (quod etiâ Nomen eidem indidit) de *Authoribus* quos edunt, breve aliquod *judicium* interponere; Et illos cum cæteris *Scriptoribus*, qui eadem tractant, comparare; ut per hujusmodi *cenfuram*,

cenſuram, Studioſi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipſam Lectionem eorum inſtructiones accedant. Atque hoc ultimum, eſt *Criticorum* tanquam Cathedra, quam certe noſtra ætate nobilitarunt Viri nonnulli magni, majores certe, noſtro judicio, quam pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, breviffimum foret dictu, *Conſule Scholas Jeſuitarum*: Nihil enim, quod in uſum venit, hiſ melius. Nos tamen pauca more noſtro monebimus, tanquam ſpicas legentes. Omnino *Inſtitutionem Pueritiæ & Juventutis Collegiatam probamus*; Non in ſedibus privatis; Non ſub Ludi-maſtris tantum. Adeſt Adoleſcentulis in *Collegiis* Æmulatio major erga Æquales; Adeſt quoque ipſe vultus & Aſpectus virorum graviſſimus, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiã à Principio conformat ad Exemplar: Denique ſunt quid em plurima *Educacionis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Diſciplinæ, illud imprimis conſuluerim; ut caveatur à *Compendiis*; & à *Præcocitate quãdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profeſtus potiùs oſtentet, quàm faciat. Quin & *favendum nonnihil Ingeniorum Libertati*, ut ſi quis, quæ ex more Diſciplinæ ſunt, faciat, & ſimul tempus ad alia, in quæ propenſus eſt, ſuffu- retur, ne utrique cohibeatur. Porro *Operæ-pretium* fuerit diligenter animadvertere (quod fortasſè adhuc non fuerit notatum) eſſe duos *Aſſuefaciendi*, & *Exercendi*, & *Preparandi* Ingenia Modos, eoſque tanquam Antifrophos. Alter *incipit à Facilioribus*, & ad magis *Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio, duriora imperat & urget*, ut iis obtentis, facilioribus quiſ etiã ſuaviter perfungi poſſit. Alia enim eſt *Methodus*, Incipere Natate cum utriusque, qui ſublevent; Alia, Incipere Saltare cum Calceis ponderoſis, qui aggravent. Neque facile eſt dictu, quantum harum *Methodorum* prudens Intermixtio, conferat ad promovendas, tam Animi, quam Corporis, Facultates. Item *Applicatio & Delectus Studiorum*, pro naturâ Ingeniorum, quæ erudiuntur, res eſt ſingularis & uſus & iudicii; quam etiã benè & verè notatam & perſpectam Ma- giſtri Parentibus Adoleſcentium debent; ut de genere Vitæ, cui Filios ſuos deſtinent, conſulere poſſent. Verùm & illud attentius paulò obſervandum, non tantum in iis, ad quæ Naturâ quiſque ſuâ fertur, longè maximos fieri Profeſtus; ſed etiã ad ea, ad quæ vitio Naturæ quiſ maximè fuerit inhabilis, reperiri in Studiis ad hoc propriè de- lectis, Remedia & Curationes. Exempli gratiã; Si cuiſpiam Ingenium tale ſit, quale eſt Avium, ut facile abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum eſſe ſuſtineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus ſi evagetur paulò Mens, de integro renovanda eſt Demonſtratio. Etiã *Exercitiorum*, in erudiendo, Partes ſiquæ eſſe vel maximas. At illud à paucis notatum eſt, quod *Exercitiorum* debeat eſſe, non ſolum prudens Inſtitutio, ſed etiã prudens Intermiſ- ſio. Optimè ſiquidem Cicerò notavit, *Quod in Exercitiis, plerun- que exerceri contingat, non minus Vitia, quam Facultates, adeo ut ma- lus Habitus, quandoque ſimul acquiratur, & ſe inſinuet cum bo- no*. Itaque tutius eſt intermittere *Exercitiã*, & ſubinde repetere, quam aſſiduè continuare & urgere. Verùm de hiſ ſatis

Sunt certè hæ res, primo aspectu, minus grandes & solennes, sed fructuosæ tamen & efficaces. Quemadmodum enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipsarum, plurimum faciunt Injurix aut Auxilia, quæ iisdem cum teneræ fuissent intervenerint; quemadmodum etiã Incrementa illa immensa Imperii Romani, meritò à quibusdam attribuantur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiã suã, veluti Tutores fuerunt aut Nutritii: Sic certè, Cultura & Institutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cujusvis observationem incurrentes, quas neque Temporis Diuturnitas, neque Laborum Assiduitas & Contentio, postea, Ætate maturiore, possint ullo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiã notare, Facultates, vel mediocres, si in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graves & insignes interdum producere effectus. Ejus rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Jesuitæ eandem Disciplinam non videntur aspernari; Sano (ut nobis videtur) judicio. Atque est res, quæ si sit Professoria, infamis est; Verùm Disciplinaria facta, ex optimis est. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Gestum ad Decorum componit; Fiduciam non parvam conciliat; denique Oculis Hominum Juvenes assuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito desumptum, *Vibuleni* cujusdam, olim Histrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, sub excessu Augusti, Seditionem moverat, ita ut Blæsus præfectus, aliquos ex seditiosis in Carcerem conjiceret. Milites verò, Impressione facta, illos effractis Carceribus liberarunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, sic orsus est: *Vos (inquit) his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis: Sed quis Fratri meo vitam, quis Fratrem mihi reddidit, quem missum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per Gladiatores suos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Responde Blæse, ubi cadaver abjeceris? Ne hostes quidem Sepulturam invident. Cum osculis, cum lachrymis dolorem meum impleveris, me quoque trueidari jube; dum interfectos, nullum ob scelus, sed quia utilitati Legionum consulebamus, hi sepeliant.* Quibus verbis Invidiæ ac Consternationis nimium quantum concivit; Adeò ut nisi brevi postea innotuisset, nihil horum fuisse, quin etiã Fratrem eum nunquam habuisse, vix à Præfecto Milites manus abstinuissent: Ille verò rem totam, tanquam Fabulam, in Scenã peregit.

Nunc verò, ad Colophonem pervenimus, Tractatûs nostri, de *Artibus Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdum recesserimus, nemo tamen existimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus usi non sumus. Duplex enim nobis imponitur Necessitas partitiones mutandi: Una, quia hæc duo, nimirum, Res Naturã proximas, in unam Classẽ redigere; & Res ad usum promendas, conjicere in unum Cumulum, Fine ipso & intentione, sunt omninò diversa. Exempli gratiã; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Museo, Chartas suas ita proculdubio distribuit, ut quæ similis sint Naturæ, simul componat; Veluti *Fœdera* seorsum, seorsum *Mandata*, *Literas* ab

Exteris,

Exteris; Literas Domesticas, & similia, seorsum omnia: Contra, in Scrinio aliquo particulari, illas simul componit, quas, licet diversi generis sunt, simul tamen usui fore existimet: Sic nimirum, in hoc universali Scientiæ Repositorio, nobis pro Naturâ Rerum ipsarum, *Partitiones* erant instituendæ; cum tamen, si particularis aliqua Scientia fuisset pertractanda, *Partitiones* fuisset secuti, usui & Praxi potius accommodatas. Altera Necessitas *Partitiones* mutandi est, quia *Desideratorum* ad Scientias Adjectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiã, per consequentiam, *Scientiarum* ipsarum *Partitiones* transtulit. Nam (Demonstrationis gratiã) esto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adjectis autem *Desideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non sunt eadem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. sunt 3. & 5.

Partes verò Numeri 20. sunt 2. 4. 5. & 10. Itaque patet quod hæc aliter fieri non potuerint.

Atque de *Scientiis Logicis*
hæc dicta sint.

FRANCISCI BACONI
 BARONIS
 DE
 VERULAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,
 DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
 LIBER SEPTIMUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Ethicæ, in Doctrinam de Exemplari; & Georgica Animi. Partitio Exemplaris, (scilicet Boni) in Bonum Simplex; & Bonum Comparatum. Partitio Boni Simplicis, in Bonum Individuale; & Bonum Communis.

Eventum est (Rex optime) ad *Eubioam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. *Voluntatem* gubernat *Recta Ratio*, seducit *Bonum Apparens*; *Voluntatis Stimuli Affectus*, *Ministri Organa & Motus voluntarii*. De hac *Salomon*, *Ante omnia* (inquit) *custodi Fili cor tuum*; *nam inde procedunt Actiones Vitæ*. In hujus *Societate* pertractatione, qui de eâ scripserunt, perinde mihi fecisse videntur, ac si quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantum exhibeat *Exemplaria*, *Literarum*

tam Simplicium, quam Copularum; de Calamo verò *ducendo*, aut modis Characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & isti proposuerunt nobis Exemplaria bella, & luculenta, atque Descriptiones five Imagines accuratas, *Boni, virtutis, officiorum, Felicitatis*, tanquam vera Objecta, & Scopos Voluntatis & Appetitus Humani: Verùm quomodo quis possit optimè, ad hos Scopos, (excellentes sanè, & benè ab illis positos) collimare; hoc est quibus Rationibus & Institutis, Animus ad illa assequenda subigi & componi possit; aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè, & minùs utilitèr. Differamus, quantum libuerit, Virtutes Morales in Animo Humano esse habitualitèr, non naturalitèr: Distinguamus solennitèr, inter Spiritus generosos, & Vulgus ignobile; quod illi Rationum Momentis, hi Præmio aut Pœnâ, ducantur: Præcipiamus ingeniosè, Animum Humanum, ut rectificetur, instar Bacilli in contrariam Partem Inclinationis suæ flecti oportere: Aliaque insuper hujusmodi hinc inde spargamus: Longè tamen abest, ut hæc & alia id genus, Absentiam Rei excusent, quam modò requirimus.

Hujusce Neglectus Causam, haud aliam esse reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scientiæ* Naviculæ impingentes, Naufragia passæ sunt: Nimirum, quod fastidiant Scriptores versari in Rebus vulgatis & Plebeis; quæ nec satis subtiles sunt ad Disputandum, nec satis illustres ad Ornandum. Sanè haud facilè quis Verbis assequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus; quod Homines ingenitâ superbiâ, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eosque Modos Tractandi sibi delegerint, quæ Ingenia ipsorum potiùs commendent, quàm Lectorum Utilitatibus inserviant. Optimè Seneca, *Nocet illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, sed sui*: Siquidem Scripta talia esse debent, ut Amores Documentorum ipsorum, non Doctorum excitent. Ii igitur rectâ incedunt viâ, qui de Consiliis suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hæc clausulâ ea concludere; *Quæ si feceritis, non Oratorem duntaxat in præsentia laudabitis, sed Vosmetipsos etiam non ita multò post, statu rerum vestrarum meliore*. Ego certè, (Rex optime) ut de me ipso, quod res est, loquar; & in iis quæ nunc edo, & in iis quæ in posterum meditor, Dignitatem Ingenii & Nominis mei, (si quæ sit) sæpiùs sciens & volens projicio, dum Commodis Humanis inserviam: Quique Architectus fortassè in Philosophiâ & Scientiis esse debeam, etiàm Operarius & Bajulus, & quidvis demùm fio; cum haud pauca, quæ omninò fieri necesse sit, alii autem ob innatam Superbiam subterfugiant, ipse sustineam & exequar. Verùm (ut ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethicâ*, Massam quandam Materiæ splendidam & nitentem, in quâ potissimum, vel Ingenii Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare possint. Quæ verò Præcticam maximè iustruunt, quandoquidem tam bellè ornari non possint, maximâ ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximii, desperasse de Fortunâ, simili ei, quam Poeta Virgilius, & sibi spondere ausus, & reverà consequutus est; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenii, & Eruditionis, gloriam adeptus est in explicando Observationes Agriculturæ, quam *Æneæ Res gestas Heroicas enarrando*.

*Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam sit & angustis his addere rebus Honorem.*

Certè, si seriò Hominibus cordi sit, non in otio scribere, quæ per otium legantur, sed reverà vitam Activam instruere & subornare; *Georgica* ista *Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroicæ illæ Effigies *Virtutis, Boni, & Felicitatis*, in quibus tam operosè est insudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* sive *Imaginem Boni*; Alteram de *Regimine & Cultura Animi*, quam etiàm Partem *Georgica Animi* appellare consuevimus: Illa *Naturam Boni* describit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præscribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & describit) *Bonum* considerat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In posteriore horum, Disputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni supremum Gradum*, quem *Felicitatem, Beatitudinem, summum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis instar Theologiæ erant) Christiana tandem Fides sustulit, & missas fecit. Quemadmodum enim Aristoteles ait, *Adolescentes posse etiàm beatos esse, sed non aliter quam spe*; eodem modo, à Christianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adolescentum loco statuere, ut non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe sita est.

Liberati igitur (bonis Avibus) ab hac *Doctrinâ*, tanquàm de Coelo Ethnicorum; (Quâ in Parte proculdubiò Elevationem Naturæ Humanæ attribuerunt majorem, quam cùjus illa esset capax: Videmus enim quali Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Homini, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis jacturâ, magnâ ex Parte recipere possumus. Etenim, quod ad *Naturam Boni Positivi & Simplicis* spectat, illam certè pulcherrimè, & ad vivum, veluti in Tabulis eximiis depinxerunt; *Virtutum & Officiorum Figuras, Posituras, Genera, Affinitates, Partes, Subjecta, Provincias, Actiones, Dispensationes*, diligentissimè sub Oculos repræsentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Vivacitate, & Suasionum Dulcedine, commendârunt atque insinuârunt: Quinetiàm (quantum Verbis præstari possit) eadem contra pravos & populares Errores, & Insultus, fidelissimè muniverunt. Quatenus verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiàm nullo modo defuerunt; *In constituendis trinis illis Ordinibus Bonorum; In Collatione Væ Contemplativæ cum Activâ; In Discriminatione Virtutis cum Relatione, & Virtutis jam Securitatem natæ, & confirmatæ; In Conflictu & Pugna Honesti & Velis; In virtutum inter se libramine, nimirum cui quæque preponderat; & similibus*. Adeò ut hanc partem de *Exemplari*, insignitè excultam jam esse, & Antiquos, in eâ re, mirabiles se viros præstitisse, reperiam: Ita tamen, ut Philosophos longo post se intervallo reliquerit, pia & strenua Theologorum Diligentia; in *Officiis, & Virtutibus Moralibus, & Casibus Conscientiæ, & Peccati Circumscriptionibus* pensandis & determinandis, exercitata

Nihilò

Nihilò feciùs (ut ad Philosophos redeamus) si illi (antequam ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis, Vitii, Doloris, Voluptatis, & cæterorum*, se applicassent) supersedissent paulisper, & Radices ipsas Boni & Mali, & Radicum illarum Fibras indagassent; ingentem, meo iudicio, Lucem illis omnibus, quæ postea in Inquisitionem ventura fuissent, affudissent: Ante omnia, si *Naturam Rerum*, non minus quam *Axiomata Moralia*, consulissent, *Doctrinis* suas minus prolixas, magis autem profundas reddidissent. Quod cum ab illis, aut omnino omis- sum, aut confuse admodum tractatum fuerit, nos breviter retractabi- mus; & *Fontes ipsos Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequam ad *Doctrinam de Culturâ Animi*, quam ponimus ut *Desidera- tam*, perveniamus. Hoc enim (ut arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, novis quodammodò viribus donabit.

Inditus est atque impressus, unicuique Rei Appetitus, ad dupli- cem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam est in seipsâ*; Al- teram, quâ est *Pars Totius alicujus Majoris*. Atque posterior hæc illâ alterâ dignior est, & potentior; cum tendat ad *Conservationem Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Individuale, sive Sui generis*; posterior, *Bonum Communionis*. Ferrum Sympathiâ particulari fertur ad Magnete- tem: at si paulò ponderosius fuerit, Amores illos deserit, & tanquam Bonus Civis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem scilicet Connaturalium suorum. Ulteriùs paulò pergamus; Corpora Densâ & Gravia terram petunt, Congregationem magnam Corporum Den- siorum: Attamen, potius quam Natura Rerum Divulsionem patiatur, & detur (ut loquuntur) *Vacuum*, Corpora hujusmodi in sursùm ferentur; & cessabunt ab Officio suo erga *Terram*, ut præstent Officium su- um *Mundo* ipsi debitum: Ita quasi perpetuò obtinet, ut *Conservatio Formæ* magis *Communis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogativa ista *Boni Communionis* signatur præcipuè in Homine, si non degeneraverit; juxta memorabile illud Pompeii Magni dictum; *Qui*, quo tempore Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Præpositus, vehementissimè autem ab Amicis interpellatus; ne Mari, atroce Tempestate ingruente, se committeret, illud tantùm respondit, *Necesse est ut eam, non ut vitam*: Adeò ut *Vitæ Desiderium*, (quod in Individuo maximum est) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta est vel *Philosophia*, vel *Secta*, vel *Religio*, vel *Lex* aut *Disciplina*, quæ in tantum *Communionis Bonum* exaltavit, *Bonum* verò *Individuale* de- pressit, quantum *Sancta Fides Christiana*: Unde liquidò pateat, unum eundemque *Deum* fuisse, qui *Creaturis* Leges illas *Naturæ*, Homi- nibus verò *Legem Christianam* dedisset. Propterea legimus nonnul- los ex *Electis*, & *Sanctis Viris*, optasse se potius erasos ex *Libro Vitæ*, quam ut *Salus* ad *Fratres suos* non perveniret; *Ecstasi* quâdam *Charita- tis*, & impotenti *Desiderio Boni Communionis*, incitati.

Hoc positum, ita ut immotum maneat & inconcussum, nonnullis ex gravissimis in *Morali Philosophiâ* Controversiis, finem imponit. Pri- mò enim *Questionem* illam determinat, de *Vitâ Contemplativâ* *Active præferendâ*; idque contra *Sententiam Aristotelis*. Omnes si quidem *Rationes*,

Rationes, quæ ab illo pro *Contemplativa* afferuntur, *Bonum privatum* respiciunt, atque *Individui* tantum ipsius *Voluptatem*, aut *Dignitatem*; quibus in rebus *Contemplativa* *Palmam* haud dubiè reportat. Etenim *Contemplativa* non abfimilis est *Comparationi*, quæ usus est *Pythagoras*; ut *Philosophiæ* & *Contemplationi* *Honorem* ac *Decus* assereret. Qui ab *Hierone*, quisnam esset, interrogatus, respondit; *Hieronem* non latere (si fortè unquam *Olympicis Certaminibus* interfuisse) id ibi loci coningere, ut veniant eò *Alii Fortune suæ in agonibus periculum facturi*; *Alii verò ut Mercatores, ad Mercès distrabendas*; *Alii ut Amicos undique confluentes convenirent*; & *Epulis ac Hilaritati indulgerent*; *Alii denique ut cæterorum essent Spectatores*: *Se autem unum esse ex illis, qui Spectandi gratiã venerit*. Verùm *Homines* nosse debent, in hoc *humanae Vitæ* *Theatro*, *Deo* & *Angelis* solum convenire, ut *Spectatores* sint. Neque sanè fieri potuit, ut hæc de re *Dubitatio* in *Ecclesiã* unquam suscitaretur; (utcunque plurimis in ore fuerit *Dictum* illud, *Pretiosa in Oculis Domini Mors Sanctorum ejus*; Ex quo loco, *Mortem* illam *Civilem*, & *Instituta Vitæ Monasticæ* & *Regularis* attollere soleant;) nisi illud etiã unã subesset, quod *Vita illa Monastica* merè *Contemplativa* non sit; verùm planè in *Officiis Ecclesiasticis* versetur; *Qualia* sunt *jugis Oratio*, & *Votorum Sacrificia Deo oblata*; *Librorum* itè *Theologicorum*, multo in *otio*, *conscriptio*, ad *Legis Divinæ Doctrinam* propagandam; quemadmodum & *Moses* fecit, cum per tot *Dies*, in *Montis secessu* moratus esset. Quinetiã *Henoch*, ab *Adamo* *Septimus*, qui videtur fuisse princeps *Vitæ contemplativæ* (etenim cum *Deo ambulasse* perhibetur) nihilominus *Ecclesiam*, *Prophetæ Libro* (qui etiã à *Sancto Judã* citatur) dotavit. *Contemplativam* verò quod attinet *metam*, & in seipsã *Terminatam*; quæque *Radios nullos* sive *Caloris* sive *Luminis*, in *Societatem Humanam* diffundat; nescit eam certè *Theologia*.

Determinat etiã *Quæstionem*, tantã contentione agitã, inter *Scholas Zenonis* & *Socratis* ex unã parte; qui *Felicitatem* in *Virtute*, aut *solã*, aut *adornatã* (cujus semper in *Officiis Vitæ* *Partes potissimæ*) collocarunt: & reliquas complures *Sectas* & *Scholas*, ex alterã parte, veluti *Scholas Cirenæicorum* & *Epicuræorum*, qui eam in *Voluptate* constituerunt; *Virtutem* autem (sicut fit in *Comædiis* aliquibus, ubi *Heræ* cum *Famulã Vestem* mutet) planè *Ancillam* statuerunt; utpote sine quã *Voluptati* commodè ministrari non posset: Nec minùs illam alteram *Epicuri Scholam*, quasi *Reformatam*; quæ *Felicitatem* nihil aliud esse prædicabat, quam *Animi Tranquillitatem* & *Serenitatem*, à *Perturbationibus liberi* & *vacui*; Ac si *Jovem* de *Solio* deturbare vellent, & *Saturnum* cum *Aureo Seculo*, reducere: quandò neque *Æstas*, nec *Bruma* fuissent; Non *Ver*, nec *Autumnus*; sed una & æquabilis *Aëris temperies*; Denique & illam *explosam Pyrrhonis* & *Herilli Scholam*, qui sitam autumaverunt *Felicitatem*, in *Scrupulis* quibusque *Animi* prorsùs eliminandis; nullam statuentes *fixam* & *constantem Boni* aut *Mali Naturam*, sed *Actiones* pro *Bonis* aut *Malis* habentes, prout ex *Animo*, *motu puro* & *irrefracto*, aut contra, cum *Aversatione* & *Reluctatione*, prodirent; Quæ tamen *Opinio* in

Hæresi Anabaptistarum revixit; qui cuncta metiebantur juxta *Mortis & Instinctus Spiritus*; & *Constantiam* vel *Vacillationem Fidei*. Liquet autem ista, quæ recensuimus, omnia, ad privatam *Animorum Tranquillitatem*, & *Complacentiam*, nullo modo autem ad *Bonorum Communionis*, spectare.

Porro redarguit etiam *Philosophiam Epicæti*, qui hoc utitur *Præsupposito*; *Felicitatem*, in iis poni debere, quæ in *Potestate nostra* sunt; ne scilicet *Fortunæ & Casibus* simus *obnoxii*; quasi verò, non multò fuerit *felicius*, in *rectis & generosis Intentionibus & Finibus*, qui *publicum Bonum* amplectantur, *successu destitui, & frustrari*, quam in omnibus, quæ ad privatam tantum *Fortunam nostram* referuntur, *Voti perpetuò compotes fieri*. Sicut *Consalvus*, *Neapolim* digito *Militibus* indicans, *generosâ voce* testatus est, *Multò sibi optatius fore, unius Pedem promovendâ, ad Iteritum certum ruere; quam unius Pedis recessu, Vitam in multos Annos producere*. Cui etiam concinit *Cœlestis Dux & Imperator*, qui pronunciavit *Conscientiam bonam jure esse Convivium*; Quibus verbis aperte significat, *Mentem bonarum Intentionum sibi consciam*, utcunque *successu careat*, *verius & purius, & Naturæ magis consentaneum præbere gaudium*; quam univèrsam illum *Apparatum*, quo *instrui possit Homo*, vel ut *Desideriis suis fruatur*, vel ut *Animo conquiescat*.

Redarguit itidem *Philosophiæ Abusum illum*, circa *Epicæti tempora* grassari coeptum: Nempe quod *Philosophia* versa fuerit in genus quoddam *Vitæ professorium*, & tanquam in *Artem*; Quasi scilicet *Institutum Philosophiæ* esset, non ut *Perturbationes* compescerentur & *extinguerentur*; sed ut *Causæ & Occasiones ipsarum* evitarentur & *summoverentur*: Ideoque *particularis quædam Vitæ Ratio*, ad hoc *obtinendum ineunda* esset: *Introducendo* sanè, tale genus *Sanitatis in Animum*, quale fuit *Herodici in Corpore*, cujus meminit *Aristoteles*; Illum scilicet nihil aliud per totam *vitam egisse*, quam ut *Valetudinem curaret*; & proinde ab infinitis rebus *abstineret*, *Corporis interim usu quasi multatus*: Ubi si *Hominibus Officia Societatis* consecrari *Cordi fit*, illa demùm *Valetudo maximè est expetenda*, quæ *quaslibet Mutationes, & Impetus quoscunque ferre & vincere* queat: Eodem modo & *Animus ille demùm verè & propriè sanus & validus* censendus est, qui per plurimas, & maximas *Tentationes & Perturbationes* *perrumpere* potest. Ita ut optimè *Diogenes* dixisse visus sit; qui eas *vires Animi laudavit, quæ non ad cautè Abstinentium, sed ad fortiter Sustinendum valent*: Quæque *Animi Impetum*, etiam in maximis *præcipitiis* *cohibere* possint; Quæque (id quod in *Equis* benè *subactis* laudatur) *præstent*, ut *brevissimo spatio, & sistere se, & vertere* possint.

Postremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Ineptitudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex *Antiquissimis Philosophis*, & maximè in *Veneratione habitis*, *notatam*; Quinimis facile se à rebus *Civilibus* *subduxerint*, ut *Indignitatibus & perturbationibus* se *exuerent*; atque magis, suâ *Opinione*, *illibati, & tanquam Sacrosancti* viverent: Ubi *consentaneum* esset, *Constantiam Hominis verè Moralis*, talem fore, qualem idem *Consalvus* in *Homine Militari* requirebat; Nimirum

nam ut Honor ejus contexeretur tanquam è *Tela crassiore*; minimeque tam tenui, ut quidvis illud vellicare & lacerare possit.

CAPUT II.

Partitio Boni Individualis, vel Sui generis, in Bonum Activum; & Bonum Passivum. Partitio Boni Passivi, in Bonum Conservativum; & Bonum perfectivum. Partitio Boni Communionis, in Officia Generalia; & Respectiva.

Repetamus igitur jam, & persequamur primum, *Bonum Individuale, & Sui generis*. Illud partiemur, in *Bonum Activum; & Bonum Passivum*. Etenim hæc quoque Differentia *Boni* (non absimilis certe illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promus* scilicet, & *Condi*) in universâ Rerum Naturâ impressa reperitur: Præcipue autem se prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero se *Conservandi & Muniendi*; Altero se *Multiplicandi & Propagandi*; Atque hic posterior, qui *Activus* est, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Passivus* est, & veluti *Condi*, inferior censerî potest. Etenim in Universitate Rerum, Natura Cœlestis præcipue *Agens* est; At Natura Terrestris, *Patiens*. Etiam in Delectationibus Animantium, major Voluptas est Generandi, quam Pascendi. In Oraculis quoque Divinis pronunciat, *Beatius esse Dare, quam Accipere*. Quin & in Vitâ Communi, nemo invenitur Ingenio tam molli & effœminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Sensualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque ista quidem *Boni Activi* Præeminentia, in immensum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod sit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus exposita. Nam si in Voluptatibus Hominum, posset obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidem autem videmus huc rem recidere; *Magni estimamus mori tardius; & Ne gloriemur de Crastino; Nescis partem Diei*; mirum minime est, si omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Injurias non reformident. Ea verò nulla esse possunt, præter opera nostra; sicut dicitur, *Opera eorum sequuntur eos*. Est & altera Præeminentia *Boni Activi* haud exigua, indita & sustentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, ut Comes Individui, lateri adhæret; Amor scilicet Novitatis, aut Varietatis. Ille verò in Sensuum Voluptatibus (quæ *Boni Passivi* Pars sunt vel maxima) angustus admodum est, nec Latitudinem habet aliquam insignem: *Cognis quamdiu eadem feceris; Cibis, Somnis, Ludis; per hunc Circulum curritur; Mori velle, non tantum Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiam Fastidiosus potest*. At in Actis vitæ nostræ, & Institutis, & Ambitionibus, insignis est Varietas; Eaque multâ cum

eum Voluptate percipitur, dum Inchoamus, Progredimur, Interquiescimus, regredimur ut Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & hujusmodi; Ut verè admodum dictum sit, *Vita sine proposito, Languida & Vaga est.* Quod simul & Prudentibus & Stultissimis competit, ut ait Salomon; *Pro Desiderio querit Cerebrosus, omnibus immiscet se.* Quinetiam videmus Reges potentissimos, ad quorum nutum, quæcunque sensibus grata sunt, parari possent, nihilominus procurasse sibi interdum Desideria Humilia & inania (quemadmodum Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodò, Antonino Aurigato, & alia aliis*). Quæ tamen ipsis fuerint, omni affluentia Voluptatum Sensualium potiora. Tanto Voluptatem majorem affert, ut Aliquid Agamus, quam ut Fruamur.

Illud interim paulò attentius notandum est, *Bonum Activum, Individuale, à Bono Communionis*, prorsus differre, quanquam nonnunquam Ambo coincidunt. Quamvis enim *Bonum istud Individuale, Activum*, sæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* est) pariat & producat; illud tamen interest, quod illa Opera ab Hominibus plurimis fiant, non Animo alios Juvandi, aut Beandi, sed planè propter se, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optime cernitur, quando *Bonum Activum* in aliquid impingit, quod sit *Bono Communionis* contrarium. Siquidem Gigantea illa Animi Conditio, quæ abripiuntur magni isti Orbis Terrarum Perturbatores (qualis fuit *Li. Sylla, & plurimi alii*, licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, ut omnes felices & ærumnosi sint, prout sibi fuerint *Amici, vel Inimici*; atque ut Mundus tanquam ipsorum præferat *Imaginem*; quæ vera est *Theomachia*) hæc inquam ipsa aspirat ad *Bonum Activum, Individuale, saltèm Apparens*; etsi à *Bono Communionis*, omnium maximè recedat.

At *Bonum Passivum* partiemur, in *Bonum Conservativum*; & *Bonum Perfectivum*. Etenim inditus est unicuique Rei triplex Appetitus, quatenus ad *Bonum Suitatis, sive Individui*. Primus, ut se *Conservet*; Secundus, ut se *Perfectiat*; Tertius, ut se *Multipliset sive Diffundat*. Atque hic postremus Appetitus, ad *Bonum Activum* refertur, de quo jam modo diximus. Super sunt igitur reliqua tantum duo, quæ diximus, *Bona*; Ex quibus præcellit *Perfectivum*. Minus enim quiddam est, *Conservare Rem in suo Statu*; Majus verò, eandem ad Naturam Sublimiorem evehere. Reperiuntur siquidem per Res universas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aspirant; veluti ad Origines & Fontes suos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille.

Ignis est illis Vigor, & celestis Origo.
Homini enim, Assumptio, aut Approximatio ad Divinam, aut Angelicam Naturam, est Formæ suæ Perfectio. Cujus quidem *Boni Perfectivi*, prava & præpostera Imitatio, Pests est ipsa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & subvertit. Nimirum, dum Homines, Exultationis vice Formalis atque Essentialis, cæcâ Ambitione advolent, ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodum enim *Ægri, Remedium Mali sui non inventientes, de Loco*

in Locum, Corpus agitant &volvunt; quasi ex Mutatione Loci, à seipsis abscedere, & Internum Malum effugere possint: Eodem modo evenit in Ambitione, ut Homines, Simulachro quodam falso, Naturæ suæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiscantur, quam Loci quandam Celsitudinem & Fastigium.

Bonum verò *Conservativum*, nihil aliud est, quàm *Receptio & Fruitio Rerum Naturæ nostræ congruentium*. Hoc verò *Bonum*, licet maximè sit Simplex, & Nativum, tamen ex *Bonis* videtur Mollissimum atque Infimum. Quin & hoc ipsum *Bonum* recipit Differentiam nonnullam; circa quam partim vacillavit Judicium Hominum, partim omissa est Inquisitio *Boni* siquidem *Fruitionis*, sive, quod vulgò dicitur, *Iucundi* Dignitas, & *Commendatio*, aut in *Sinceritate Fruitionis* sita est; aut in ejusdem *Vigore*: Quorum alterum inducit & præstat *Æqualitas*; alterum autem *Varietas & Vicissitudo*: Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impressionem magis fortem, & Vividam *Boni*. Cæterum, Horum Utrum Melius, *Ambigitur*; Dein, Num Natura Humana utrunque simul apud se retinere possit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cœpit illa Controversia, inter Socratem & Sophistam quendam. Ac Socrates quidem assererat, *Felicitatem suam esse, in Animi Pace constante, & Tranquillitate*; Sophista verò in hoc, *Vi quis multum Appetat, & multum Fruatur*. Quin & ab Argumentis delapsi sunt ad Convitia; Dicente Sophista, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis esse Felicitatem*; è contra Socrate, *Sophistæ Felicitatem, Felicitatem esse Scabiosi, qui perpetuò pruriret & Scalperet*. Neque tamen desunt utriusque Sententiæ sua Firmamenta. Nam *Socrati* assentitur vel *Epicuri Schola* ipsa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes esse maximas, non diffiteatur. Quod si ita sit, certo certius est, Virtutis majorem esse Usus, in Perturbationibus sedandis, quàm in Rebus cupitis adipiscendis. *Sophistæ* autem nonnihil suffragari videtur *Assertio* illa, cujus à nobis Mentio modò facta est, quod videlicet, *Bonum perfectum, Bono Conservativo sit superius*; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur sensim perficere: Quod licet verè non faciant; tamen & Motus ipse in Circulo, Speciem nonnullam præ se fert *Motus Progressivi*.

At Secunda *Questio* (Num, scilicet, *Natura Humana, non possit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, simul retinere*) ritè definita, priorem illam reddit otiosam & supervacaneam. Annon enim videmus haud rarò, Animos nonnullorum, ita factos & compositos, ut Voluptatibus afficiantur vel maximè cum adsint, & tamen earum jacturam non gravatè ferant? Ita ut Series illa Philosophica; *Non uti, ut non appetas; Non appetere, ut non metuas*; videatur esse Pusilli cujusdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinæ* pleræque Philosophorum, videntur esse paulò timidiores, & cavere Hominibus, plusquam Natura Rerum postulat. Veluti, cum Mortis Formidinem Medendo augent. Etenim, cum nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Disciplinam, quomodò fieri possit, ut ille Hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus sit Finis? Melius Poeta, (ut inter Ethnicos;)

Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat

Natura. —

Similiter & in omnibus annisi sunt Philosophi, Animum Humanum reddere nimis Uniformem & Harmonicum: Eum Motibus contrariis & Extremis minimè assuefaciendo. Cujus Caussam arbitror fuisse, quod ipsi Vitæ se privatæ dedicârunt, à Negotiis, & aliorum Obsequiis, immuni & liberæ. Quin potius imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, si fortè in Gemmâ inveniatur Nubecula aliqua, aut Glaciecula, quæ ita posset eximi, ut Magnitudi- ni Lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; Aliter verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita consulendum est, ut non destruat Magnanimitas. Atq; de *Bono Individuali*, hætenus.

Postquàm igitur de *Bono Suietatis* (quod etiàm *Particulare, Privatam, Individuale*, appellare solemus) jam dixerimus; repetamus *Bonum Communis*, quod *Societatem* intuetur. Istud nomine *Officii* vocari consuevit: Siquidem Vocabulum *Officii* magis propriè attribuitur Animo benè disposito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra se rectè formato & cõposito. Verùm ista Pars, primo intuitu, *Scientiæ Civili* deberi videretur: Attamen, si diligentius attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Uniuscujusque in Seipsum, neutiquàm verò in Alios. Atque sicut in Architecturâ, alia res est, Postes, Trabes, & exteras *Ædificii* Partes efformare, & ad *Ædificandi* usum præparare; alia autem easdem ad invicem aptare & compaginare: Sicut etiàm in Mechanicis, Instrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem est, quod Fabricatum erigere, movere, & in opere ponere: Sic *Doctrina de Conjugatione ipsâ Hominum in Civitate*, sive *Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad hujusmodi *Societatis* Commoda, conformes, & benè affectos.

Ista *Pars de Officiis*, etiàm in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Comuni*; Altera de *Officiis Specialibus & Respectivis*, pro singulorum Professione, Vocatione, Statu, Personâ, & Gradu. Harum primam satis excultam, diligentèrque à veteribus & aliis explicatam, jam antea retulimus: Alteram quoque, sparsim quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum *Scientiæ* digestam reperimus. Neque tamèn hoc ipsum, quod sparsim tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes scribi longè consultius existimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perspicaciâ, vel confidentiâ, ut de *Officiis Peculiaribus & Relativis*, singulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad vivum disceptare, & diffinitè possit, aut sustineat? Tractatus autem, qui *Experientiam* non sapiunt, sed ex *Notitiâ Rerum generali, & Scholasticâ*, tantummodò deprompti sunt, de Rebus hujusmodi, inanes plerunque evadunt & inutiles. Quamvis enim aliquandò contingat, *Spectatorem* ea animadvertere, quæ *Lusorem* fugiant; Atque jaçtetur Proverbium quoddam magis audaculum, quam sanum, de *Censurâ Vulgi circa Actiones Principum*, *Stantem in Valle optimè perlustrare Montem*; Optandum tamen imprimis esset, ut non nisi expertissimus & versatissimus quisque, se hujusmodi Argumentis immisceret. Hominum enim *Speculativorum*, in *Materiis Activis*,

Activis, Lucubrationes, iis, qui in agendo fuerint exercitati, nihil meliores videntur, quam Dissertationes Phormionis de Bellis æstimatae sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somniis & Deliriis. Unum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus, ad suum Munus, aut Artem, pertinentibus, Libros conscribunt; quod scilicet in illis ipsis *Spartis* suis ornandis, atque attollendis, modum tenere nesciant.

In hoc genere Librorum, piaculum foret, non meminisse (Honoris causâ) excellentissimi illius Operis, à Majestate tuâ elucubrati, *De Officio Regis*. Scriptum enim hoc plurimos intra se cumulavit ac recondidit Thesauros, tam conspicuos, quàm occultos, *Theologiae, Ethicæ, & Politicæ*; insigni cum aspersione aliarum Artium: Estque, meo iudicio, inter Scripta, quæ mihi perlegere contigerit, præcipuè sanum, & solidum. Non illud ullo loco, aut Inventionis Fervore æstuat, aut Indiligentiæ Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, unde in Ordine suo servando confundatur aut excidat: Non Digressionibus distrahitur, ut illa, quæ nihil ad Rhombum sunt, ex-patiatione aliquâ flexuosâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi utuntur, qui Lectorum potiùs Delectationi, quam Argumenti Naturæ inserviunt: Ante omnia verò, Spiritu valet istud Opus, non minùs quam Corpore; utpote, quod & cum Veritate optimè consentiat, & ad Usus sit accommodatissimum. Quinetiàm Vitio illo, de quo paulò antè diximus (quod si in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Majestate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe, quod Culmen & Fastigium Regiam, non immodicè, aut invidiosè extollat. Siquidem Majestas tua, Regem non depinxit aliquem, *Assyriæ* aut *Persiæ*, gloriâ, & externo fastu nitentem, & coruscantem; sed verè *Mosè*, aut *Davidem*, Pastores scilicet Populi sui. Neque verò mihi unquam Memoriâ excidet, *Ditum* quoddam verè Regium, quod in Lite gravissimâ terminandâ, Majestas tua, pro sacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciavit; Nimirum, *Reges juxta Leges Regnorum suorum gubernacula tractare, quæmadmodum & Deus juxta Leges Naturæ: & æque rarò prærogativam illam suam, quæ Leges transcendit, ab illis usurpandam, ac à Deo videmus usurpari potestatem Miracula parandi*. Nihilò tamen feciùs, ex Libro illo altero, à Majestate tuâ conscripto, de *Libera Monarchiâ*, satis omnibus innotescit, non minùs Majestati tuæ cognitam esse, & perspectam Plenitudinem Potestatis Regiæ, atque *Plurimitates* (ut Scholastici loquuntur) Jurium Regalium, quæ Officii, & Muneris Regii Limites & Cancellos. Non dubitavi igitur in medium adducere, Librum illum, à Majestatis tuæ Calamo exaratum, tanquam Exemplum primarium & maximè illustre, *Tractatum de peculiaribus & respectivis officiis*. Quo de Libro, quæ à me jam dicta sunt, dixissem profectò, si ante Annos mille à Rege quopiâ conscriptus fuisset. Neque verò me movet, Decorum illud, quod vulgò præscribitur, ne quis coràm laudetur: modò Laudes illæ, nec modum excedant, nec in-tempestivè, aut nullâ datâ occasione, tribuantur. Cicero certè, in luculentissimâ illâ Oratione suâ, pro M. Marcello, nihil aliud agit, quam ut exhibeat Tabulam quandam, singulari Artificio depictam, de Laudibus

Cæsaris, licet coram ipso Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Trajanum. Itaque jam ad Propositum revertamur.

Pertinet porro ad hanc *Partem de Officiis Respectivis Vocationum, & Professionum singularum, Doctrina* alia, tanquam priori Relativa, five Opposita; nimirum de *Fraudibus, Cautelis, Imposturis, & Vitiis* ipsarum: Siquidem Depravationes & Vitia, Officiis & Virtutibus, opponuntur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, fit letur; sed sæpè ad illa notanda, saltèm obiter excurritur. At quotandem modo? Per Satyram scilicet, & Cynicè, (more Luciani) potius quam seriò, & gravitèr. Etenim, plus operæ impenditur, ut pleraque in Artibus, etiàm utilia & sana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur; quam ut quæ, in iisdem corrupta sunt & vitiosa, secernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon; *Quærenti Derisori Scientiam, ipsa se abscondit, sed studioso fit obviam.* Quicumque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aspernandi, inveniet proculdubiò quæ cavilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat, perpauca. Verùm, Tractatio hujus, de quo loquimur, Argumenti, gravis & prudens, atque cum integritate quâdam, & sinceritate conjuncta, inter munitissima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam sicut fabulosè perhibetur de *Basilisco*, si primus quempiam conspexerit, illicò Hominem perimit; si quis illum prior, Basiliscus perit: pariratione, Fraudes, Imposturæ, & malæ Artes, si quis eas prior detexerit, nocendi Facultate privantur; quod si illæ prævenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Est itaque quod gratias agamus *Macciavello*, & hujusmodi Scriptõribus, qui apertè & indissimulanter proferunt, quid Homines facere soleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo potest, ut jungatur *Serpentina* illa *Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, nisi quis Mali ipsius Naturam penitus pernoscat. Absque hoc enim, deerunt Virtuti sua Præsidia & Munimenta. Imò, neque ullo modo possit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, nisi ipse prius omnia Malitiæ Latibula & Profunda exploraverit. Etenim, qui judicio planè corrupto sunt, & depravato, hoc habent, ut præsupponant, Honestatem in Hominibus, ab Inscitiâ, & Simplicitate quâdam Morum oriri: atque ab eo tantum, quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis; item Libris, Præceptis Moralibus, & iis, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermonibus. Adeò ut, nisi planè perspiciant, Opiniones suas pravas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quam sibi ipsis, esse explorata, & cognita; Probitatem omnem Morum & Confiliorum aspernentur: Juxta Oraculum illud Salomonis mirabile; *Non recipit Stultus Verba Prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in Corde ejus.* Hanc autem Partem, de *Cautelis, & Vitiis Respectivis*, inter *Desiderata* numeramus; eamque nomine *Satyræ Seriæ*, five *Tractatus de Anterioribus Rerum*, appellabimus.

Etiàm ad *Doctrinam De Officiis respectivis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Uxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Servum: Similiter Leges Amicitiae, & Gratiitudinis: Nec non Civiles Obligationes Fraternitatum, Collegiorum; etiàm Vicinitatis; ac Similium: Verùm

Verum intelligatur hoc semper, illa istis tractari, non quatenus sunt Partes Societatis Civilis, (Id enim ad Politicam refertur,) sed quatenus Animi singulorum, ad illa Societatis Vincula tuenda, instrui & prædisponi debeant.

At Doctrina de Bono Communionis (quemadmodum & illa de Individuali) Bonum tractat, non tantum simpliciter, sed & comparatè: Quod spectat Officiâ perpendere, inter Hominem & Hominem; inter Casum & Casum; inter Privata & Publica; inter Tempus præsens & futurum. Sicut videre est, in Animadversione illâ severâ, & atroci L. Bruti, contra Filios suos, illam à plerisque in Cælum laudibus effert; At alius quispiam dixit;

Infelix, utcumque ferent ea Fata Minores.

Idipsum licet intueri, in Coenâ illâ, ad quam invitati sunt M. Brutus, C. Cassius, & alii. Illic enim, cum ad Animos explorandos, circa Conspirationem in Caput Cæsaris intentatam, Quæstio astutè mota esset, (Num licitum foret Tyrannum occidere?) Ibant Convivæ in Opiniones diversas; Dum Alii dicerent, planè licere, Quod Servitus ultimum esset Malorum; Alii minimè, Quod Tyrannis minus exitialis esset, quam Bellum Civile. Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri assererat, Indignum esse Prudentes periclitari pro Stultis. Verum plurimi sunt Casus de Officiis Comparatis; inter quos frequentèr ille intervenit; Virum, à Iusticiâ deflectendum sit, propter salutem Patriæ, aut hujusmodi aliquod insigne Bonum in Futuro? Circa quem Jason Thessalus dicere solebat; Aliqua sunt injustè faciendâ, ut Multa justè fieri possint: Verum Replicatio in promptu est; Auctorem præsentis Iusticiæ habes; Sponsorem futura non habes. Sequantur Hominès, quæ in præsentia bona & justa sunt; futura Divinæ Providentiæ remittentes. Atque circa Doctrinam de Exemplari, sive de Bono, hæc dicta sint.

CAPUT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi; in Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; & De Remediis sive Curationibus. Appendix Doctrinæ ejusdem, de Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

Nunc igitur, postquam de Fructu Vitæ, (Sensu intelligimus Philosophico) verba fecerimus; superest, ut de Culturâ Animi, quæ ei debetur, dicamus: Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidem Aspectu, sed Motu & Vitâ destituta. Cui Sententiæ Aristoteles ipse disertis Verbis suffragatur; Necesse est igitur de Virtute dicere, & quid sit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem nosse, acquirendæ autem ejus modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantum, quâ specie sit, querendum est, sed & quomodo sui copiam faciat; utrumque enim volumus, & rem ipsam

ipsam nosse, & ejus compotes fieri: Hoc autem ex voto non succedet, nisi sciamus, & ex quibus, & quo modo. Verbis aded expressis, atque etiam iterato, hanc Partem inculcat; quam tamen ipse non persequitur. Hoc similiter illud est, quod Cicero Catoni Juniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit; quod icilicet, Philosophiam amplexus esset, *Non dispuandi causa, ut magna pars, sed ita vivendi*: Quamvis autem, pro temporum, in quibus vivimus, sollicitudine, paucis curæ sit, ut Animum sedulo colant, & componant; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam instituant (secundum illud Senecæ, *De partibus Vitæ quisque deliberat; de Summâ nemo*; Aded ut hæc Pars censi possit supervacua) illud tamen minimè nos movet, ut eam intactam relinquamus, quin potius cum illo Hippocratis Aphorismo concludimus: *Qui gravi Morbo correpti, dolores non sentiunt, eis Mens egrotat*. Medicinâ illis Hominibus opus est, non solum ad curandum Morbum, sed ad Sensum expergefaciendum. Quod si quis objiciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus esse, verissimum est quod asserit; Attamen *Philosophiam Moralem* in Famulitium Theologiæ recipi, instar Ancillæ Prudentis, & Pedissequæ fidelis, quæ ad omnes ejus nutus præstò sit, & ministret, quid prohibeat? Etenim quemadmodum in Psalmo habetur, quod *Oculi Ancillæ perpetuò ad manus Domine respiciunt*; cum tamen minimè dubium sit, quin haud pauca Ancillæ Judicio & Curæ relinquuntur; Eodem modo & *Ethica* obsequium Theologiæ omninò præstare debet, ejusque Præceptis morigerata esse; ita tamen ut & ipsa, intra suos limites, haud pauca sana & utilia Documenta, continere possit.

Hanc igitur Partem, (quandò Præstantiam ejus in Animo recolo) in *Corpus Doctrinæ* nondum redactam, non possum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more nostro, cum inter *Desiderata* collocemus; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hæc re (sicut & in universis, quæ spectant ad Practicam) ratio nobis est subducenda, quid in nostrâ sit Potestate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantum. Agricollæ nullum est Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aëris Temperies; Itidem nec Medico, aut in Crasin & Constitutionem Naturalem Ægri, aut in Accidentium Varietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis ejus persanandis, tria in Considerationem veniunt; *Characteres diversi Dispositionum; Affectus; & Remedia*: Quemadmodum & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio, sive Constitutio Ægri; Morbus; & Curatio*. Ex illis autem tribus, postremum tantum in nostrâ potestate situm est; priora duo non item. Verum & in illis ipsis, quæ in Potestate nostrâ non sunt, non minùs diligens faciendâ est Inquisitio, quam in illis, quæ potestati nostræ subjiciuntur. Etenim illorum perspicax, & accurata Cognitio, substernenda est *Doctrinæ de Remediis*, ut eadem commodius & felicius applicentur. Neque enim Vestis Corpori aptari possit, nisi Mensura Corporis antè excipiatur.

Primus igitur Articulus, *Doctrinæ de Culturâ Animi*, versabitur circa *diversos Characteres Ingeniorum sive Dispositionum*. Neque tamen loquimur de vulgatis illis Propensionibus in Virtutes & Vitia; aut etiam in Perturbationes, & Affectus: sed de magis Intrinsecis, & Radicalibus.

Sanè

Sanè subiit Animum, etiàm in hac Parte, nonnunquam Admira-
tio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, ut plurimum
neglecta, aut prætermiſſa ſit; cum utrique Scientiæ, clariffimum Lu-
minis Jubar affundere poſſit. In *Traditionibus Astrologiæ*, non inſcite
omniò diſtineta ſunt Ingenia, & Diſpoſitiones Hominum, ex Præ-
dominantiis Planetarum; quod Alii à Naturâ facti ſint *ad Contempla-
tiones*; Alii *ad Res Civiles*; Alii *ad Militiam*; Alii *ad Ambitum*; Alii
ad Amores; Alii *ad Artes*; Alii *ad Genus Vitæ varium*. Itèm apud
Poetas (*Heroicos*, *Satyricos*, *Tragicos*, *Comicos*) ſparguntur
ubique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum exceſſu, & præter mo-
dum Veritatis. Quin & hoc ipſum Argumentum, de *Diverſis Cha-
racteribus Ingeniorum*, eſt ex iis rebus, in quibus Sermones Hominum
Communes (quod valdè rarò, interdum tamen contingit) Libris
iſtis ſunt prudentiores. At longè optima hujus Tractatus Supellex &
Sylva, peti debet ab *Historicis* prudentioribus; Neque tamen ab Elo-
giis tantum, quæ ſub Obitum Perſonæ alicujus illuſtris, ſubnectere
ſolent; ſed multò magis ex Corpore integro *Historiæ*, quoties hu-
juſmodi Perſona, veluti Scenam conſcendat. Illa enim intertexta Ima-
go, potior videtur Descriptio, quam Elogii Cenſura: Qualis habetur
apud T. Livium, *Africani*, & *Catonis Majoris*; Apud Tacitum, *Tiberii*,
Claudii, & *Neronis*; Apud Herodianum, *Septimii Severi*; Apud Phi-
lippum Comineum, *Lodovici undecimi Gallorum Regis*; Apud Fran-
ciſcum Guicciardinum, *Ferdinandi Hispani*, *Maximiliani Caſaris*, &
Leonis, & *Clementis*, Pontificum. Iſti enim Scriptores, harum Perſo-
narum, quas ſibi depingendas deligerunt, Effigies, quaſi perpetuò in-
uentes, nunquam ferè Rerum Geſtarum ab iſtis Mentionem faciunt,
quin & aliquid inſupèr de Naturâ ipſorum inſpergant. Etiàm non-
nullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclavibus Pontificum*, Cha-
racteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: ſicut & *Literæ*
Legatorum, de *Conſiliariis Principum*. Fiat itaque ex eâ, quam dixi-
mus, Materiâ, (quæ certè fertilis eſt & copioſa) Tractatus diligens,
& plenus. Neque verò volumus, ut *Characteres* iſti in *Ethicis* (ut fit
apud *Historicos*, & *Poetas*, & in *Sermonibus Communibus*,) ex-
cipiantur, tanquam Imagines Civiles integræ; ſed potiùs ut Imaginum
iſtarum Lineæ, & Ductus magis ſimplices; quæ inter ſe compoſitæ
& commixtæ quaſcunque Effigies conſtituant; Quot & quales eæ
ſint; & quomodò inter ſe connexæ, & subordinatæ; ut fiat tanquam
artificioſa & accurata Ingeniorum & Animorum Diſſectio; atque
ut Diſpoſitionum, in Hominibus Individuis, Secreta prodantur, atque
ex eorum Notiâ, Curationum Animi Præcepta rectiùs inſtituan-
tur.

Neque verò *Characteres Ingeniorum*, ex Naturâ impreſſi, recipi tan-
tum in hunc Tractatum debent; ſed & illi, qui aliàs Animo impo-
nuntur, ex *Sexu*, *Ætate*, *Patriâ*, *Valeudine*, *Formâ*, & ſimilibus: At-
que inſupèr illi, qui ex *Fortunâ*; veluti *Principum*, *Nobilium*, *Ignobili-
um*, *Divitum*, *Pauperum*, *Magiſtratum*, *Idiotarum*, *Felicitum*, *Ærumno-
ſorum*, & hujusmodi. Videmus enim Plautum, Miraculi loco habere,
quod Senex quis ſit Beneficus; *Benignitas hujus, ut Adoleſcentuli eſt.*
D. autem

D. autem Paulus, Severitatem Disciplinæ erga Cretenſes præcipiens (*Increpæ eos durè*) Ingenium Gentis ex Poeta accusat, *Cretenſes ſemper Mendaces, mala Bestiæ, Ventres pigri*. Saluſtius, id in Regum Ingeniis notat, quod apud eos frequens ſit, *Contradictoria appetere; plerunque Regiæ voluntates, ut vehementes ſunt, ſic mobiles, ſæpeque ipſe ſibi adverſe*. Tacitus obſervat Honores & Dignitates Ingenia Hominum in deterius sæpius flectere, quam in melius; *Solus Veſpaſianus mutatus eſt in melius*. Pindarus illud animadvertit; Fortunam ſubitam & indulgentem, Animos plerunque enervare, & ſolvere; *Sunt, qui magnam felicitatem concoquere non poſſunt*. Pſalmus innuit, facilius eſſe Modum adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam in Incremento; *Divitiæ ſi affluant, nolite Cor apponere*. De ſimilibus quibuſdam Obſervationibus, ab Ariſtotele in *Rhetoricis*, Mentionem obiter factam, non inficior; Necnon in aliorum Scriptis nonnullis ſparſim; Verum nunquam adhuc incorporatæ fuerunt in *Moralem Philoſophiam*; Ad quam principaliter pertinent; Non minus certè quam ad *Agriculturam*, Tractatus de *Diverſitate Soli & Glebæ*; Aut ad *Medicinam*, Tractatus de *Complexionibus* aut *Habitibus Corporum* diverſis. Id autem nunc tandem fieri oportet, niſi fortè imitari velimus Temeritatem Empiricorum, qui iisdem utuntur Medicamentis, ad *Ægrotos omnes*, cujuſcunque ſint *Conſtitutionis*.

Sequitur *Doctrinam de Characteribus, Doctrinam de Affectibus, & perturbationibus*; qui loco Morborum Animi ſunt, ut jam dictum eſt. Quemadmodum enim Politici priſci, de Democratiis dicere ſolebant; Quod *Populus eſſet Mari ipſi ſimilis, Oratores autem Ventis*; Quia ſicut Mare per ſe placidum foret & tranquillum, niſi à *Ventis* agitaretur & turbaretur; ſic & *Populus* eſſet Naturâ ſuâ pacatus & tractabilis, niſi à *ſeditioſis Oratoribus* impelleretur, & incitaretur: Similiter verè affirmari poſſit, *Naturam Mentis Humanæ*, ſedatam fore, & ſibi conſtantem; ſi *Affectus* tanquam *Venti*, non tumultuarentur, ac omnia miſcerent. Et hic rursus ſubiit nova Admiratio, Ariſtotelem, qui tot *Libros de Ethicis* conſcripſit, *Affectus*, ut membrum *Ethicæ* Principale, in illis non tractaſſe; In *Rhetoricis* autem, ubi tractandi interveniunt ſecundariò (quatenus ſcilicet *Oratione* cieri aut commoveri poſſint) locum illis repeririſſe: (In quo tamen loco, de iis, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè diſſeruit:) Nam *Diſceptationes* ejus de *Voluptate & Dolor*, huic *Tractatui* nullo modo ſatisfaciunt: Non magis, quam qui de *Luce & Lumine* tantum ſcriberet, de *Particularium Colorum Naturâ* ſcripſiſſe diceretur: Siquidem *Voluptas & Dolor* erga *Affectus particulares* ita ſe habent, ut *Lux* erga *Colores*. Meliorem certè in hoc Argumento (quatenus ex his quæ nunc extant conjicere liceat) diligentiam adhibuerunt *Stoici*; attamen talem, quæ potiùs in *Diffinitionum Subtilitate*, quam in *Tractatu aliquo pleno, & fuſo*, conſiſteteret. Equidem reperio etiã *Libellos* quosdam elegantes, de nonnullis ex *Affectibus*; veluti de *Irâ*, de *inutili verecundiâ*, & aliis perpaucis. Sed ſi verum omninò dicendum ſit, *Doctores* hujus *Scientiæ* præcipui ſunt *Poeta, & Hiſtorici*; In quibus ad vivum depingi & diſſecari ſolet, Quomodò *Affectus* excitandi ſunt & accendendi? Quomodò leniendi &

& sopiendi? Quomodo rursus continendi ac refrænandi, ne in Actus erumpant? Quomodo itidem se, licet compressi & occultati, prodant? Quas Operationes edant? Quas Vices subeant? Qualiter sibi mutuò implicentur? Qualiter inter se digladientur & opponantur? & innumera hujus generis. Inter quæ hoc ultimum plurimi est usus, in *Moralibus & Civilibus*; Qualiter (inquam) *Affectus Affectum in ordinem cogat*; & alterius auxilio, ad alterum subjugandum, uti liceat? Venatorum & Aucupum more, qui Bestiæ operâ ad Bestias, Volucris alicujus ad Volucres capiendas, utuntur: Quod fortassè aliter ex sese, absque Brutorum Auxilio, Homo tam facilè præstare non possit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, usus in Civilibus, *Premii & Pænæ*; quæ Rerumpub. Columnen sunt, cum *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis & Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & suppriment. Etiàm, sicut in Regimine Statûs, non rarò fit, ut *Factio Factione* in Officio contineatur; similiter fit & in Regimine Mentis interno.

Pervenimus nunc ad illa, quæ in nostrâ sunt potestate; quæque operantur in Animum; Voluntatemque & Appetitum afficiunt, & circumagunt; ideoque ad immutandos Mores plurimum valent. Quâ in Parte debuerant Philosophi strenuè & gnavitè inquirere, *De Viribus & Energiâ Consuetudinis, Exercitationis, Habitus, Educationis, Imitationis, Emulationis, Convictus, Amicitie, Laudis, Reprehensionis, Exhortationis, Fame, Legum, Librorum, Studiorum*, & si quæ sunt alia. Hæc enim sunt illa, quæ regnant in *Moralibus*; Ab istis Agentibus Animus patitur & disponitur; Ab istis, veluti Ingredientibus, conficiuntur Pharmaca, quæ ad conservandam, & recuperandam Animi Sanitatem conducant; quatenus Remediis Humanis, id præstari possit. Ex quorum Numero unum aut alterum seligemus, in quibus paululum immoremur, ut reliquis sint Exemplo. *De Consuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa Aristotelis, planè mihi videtur, Angustias quasdam Contemplationis, & Negligentiam sapere: cum asserit, in illas Actiones, quæ Naturales sunt, *Consuetudinem* nihil posse: Exemplo usus; *Quod si Lapis millies projiciatur in altum, ne Inclinationem quidem sponte ascendendi acquirit*; Quinetiàm, quod sæpius *Videndo, aut Audiendo, nihilò melius aut videmus, aut audimus*. Quamvis enim hoc teneat in aliquibus, ubi Natura est peremptoria (cujus Rei Causas reddere in præsentia non vacat) aliter tamen in illis fit, in quibus Natura, secundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remissionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam* paulò arctiorem, manui sæpius inducendo, laxiorem reddi; *Baculum* usu & morâ in Contrarium Flexûs sui Naturalis incurvari, & in eodem Statu paulò post durare; *Vocem* exercitando, magis fieri robustam & sonoram; *Frigora, Aestumque consuetudine* tolerari; & ejusdem generis complura. Quæ quidem posteriora duo Exempla propius accedunt ad rem, quam quæ ab ipso adducta sunt. Attamen, utcunque hoc se habeat, quò magis verum fuerit, *Tam Virtutes, quam vitia, in Habitu consistere*; eò magis ei contendendum fuerat, ut Normas præscriberet, quomodo hujusmodi *Habitus* fuerint acquirendi,

rendi, aut amovendi. Plurima siquidem confici possint Præcepta, de prudenti Institutione Exercitationum Animi, non minus quam Corporis. Illorum paucula recensēbimus.

Primum erit, ut jam à Principio caveamus, à *Pensis, vel magis arduis, vel magis pusillis*, quam res postulat: Nam si Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes; apud Ingenium fiduciæ plenum, Opinionem concitabis, quâ plus sibi polliceatur, quam præstare possit; Quod secum trahit Socordiam. In utroque autem Ingenii Temperamento, fiet ut Experimentum Expectationi non satisfaciatur: Id quod animum semper dejicit, & confundit. Quod si pensa leviora fuerint, magna inducitur, in progressionis Summâ, Iactura.

Secundum erit, ut ad exercendam Facultatem aliquam, quò *Habitus comparetur*, duo inprimis Tempora observentur: Alterum, quando Animus optimè fuerit ad Rem dispositus; Alterum, quando pessimè: Ut ex priore, plurimum in viâ promoveamus; ex posteriore, Nodos Obicesque Animi contentione strenuâ deteramus: unde Tempora Media facile & placidè labentur.

Tertium erit illud Præceptum, cujus Aristoteles obiter meminit; *Vt totis viribus (citra tamen Vitium) nitamur in contrarium illius, ad quod Naturâ maximè impellimur*; Sicut cum in adversum Gurgitis remigamus; Aut Baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum Præceptum ex illo Axiomate pendet, quod verissimum est; *Animum ad quacunque felicius trahi & suavius, si illud, quò tendimus, in Intentione operantis, non sit principale, sed tanquam Aliud Agendo superetur*; quoniam ita fert Natura, ut Necessitatem & Imperium durum ferme oderit. Sunt & alia multa, quæ utiliter præcipi possint, de Regimine Consuetudinis: Consuetudo enim, si prudentè & peritè inducatur, fit reverà (ut vulgò dicitur) *Altera Natura*: Quod si imperitè, & fortuitò administratur, erit tantum *Simia Naturæ*; quæ nihil ad vivum imitetur, sed inscitè tantum, & deformitè.

Similitèr, si de *Libris & Studiis*, eorumque ad *Mores Virtute & Influentiâ*, verba facere vellemus; num-nam desunt plurima Præcepta, & Consilia fructuosa, eò spectantia? Annon unus ex Patribus, magnâ cum Indignatione, *Poesim* appellavit *Vinum Daemonum*; cum reverà progignat, plurimas Tentationes, Cupiditates, & Opiniones vanas? Annon prudens admodum, & digna, quæ benè perpendatur, est Sententia Aristotelis, *Juvenes non esse idoneos Moralis philosophiæ Auditores*; quia in illis Perturbationum *Æstuat*io nondum sedata est, nec Tempore & Rerum Experienciâ consopita? Atque ut verum dicamus, Annon ideò fit, ut Scriptorum priscorum præstantissimi Libri, & Sermones (quibus ad Virtutem Homines efficacissimè invitati sunt; tam *Augustam* ejus *Majestatem* omnium Oculis repræsentando; quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam, tanquam *Habitu Parasitarum* indutas, derisui propinando) tam parum profint, ad Vitæ Honestatem, & Mores pravos corrigendos, quia perlegi & revolvi non consueverunt, à Viris *Ætate & Judicio* maturis, sed pueris tantum & Tyronibus

Tyrōnibus relinquuntur? Annon & hoc verum est, Juvenes multo minus *Politica*, quam *Ethica*, Auditores idoneos esse, antequam *Religionis*, & *Doctrinā de Moribus & Officiis*, planè imbuantur; ne forte Judicio depravati & corrupti, in eam Opinionem veniant, non esse Rerum Differentias Morales veras & solidas; sed Omnia ex Utilitate, aut Successu metienda? Sicut Poeta canit;

Prosperum & felix Scelus Virtus vocatur.

Et rursus,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetæ quidem hæc Satyricè, & per Indignationem loqui videntur: At Libri nonnulli *Politici*, idem seriò & positive supponunt. Sic enim Macciavello dicere placet, *Quod si contigisset Cæsarem Bello superato fuisse, Catilinā ipso fuisset odiosior*: Quasi verò nihil interfuisset, præter fortunam solam, inter Furiam quandam, ex Libidine & Sanguine conflata; atque Animum excelsum, & inter Homines Naturales, maximè omnium (si Ambitio abfuisset) suspiciendum. Videmus etiam, ex hoc ipso, quam necessarium sit, Homines, *Doctrinis piis & Ethicis*, antequam *Politicas* degustent, plenis faucibus haurire: Nimirum, quod qui in Aulis Principum, & Negotiis Civilibus, à teneris (ut aiunt) Unguiculis innutriti sunt, nunquam ferè sinceram & internam Morum Probitatem assequantur; quanto minus si accesserit etiam Librorum Disciplina? Porro, & in Documentis ipsis Moralibus, vel saltem aliquibus eorum, annon Cautio pariter est adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & insociabiles, juxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc Bona, quæ videmus, divina & egregia, ipsius scire esse Propria; quæ nonnunquam requirimus, Ea sunt omnia, non à Naturâ, sed à Magistris*. Sunt & Axiomata alia complura, de iis, quæ à Studiis & Libris, Hominum Animis ingenerantur. Verum est enim quod dicit ille, *Abenni Studia in Mores*: Quod pariter affirmandum, de cæteris illis Rebus, *Convictu, Famâ, Legibus patriis, & reliquis*, quas paulò antè recensuimus.

Cæterum *Animi* quædam est *Cultura*, quæ adhuc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliquæ. Nititur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperantur in statu perfectiore; aliis, in statu magis depravato*. Hujus igitur *Culturæ Intentio* fuerit & Institutum, ut *Bona illa tempora foveantur; Prava verò, tanquam ex Kalendario deleantur, & expungantur*. Ac *bonorum quidem Temporum Fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut saltèmi *Constantissimis Animi Decretis*; & *Observantiis*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quod Animum in Officio, & Obedentiâ jugiter contineant. *Malorum Temporum Obliteratio*, duplici iridèmi ratione perfici potest; *Redemptione aliquâ, vel Expiatione præteritorum*; & *Novo Vitæ Instituto, veluti de Integro*. Verùm hæc Pars, ad Religionem planè spectare videtur; Nec mirum, cum *Moralis Philosophiæ vera & genuina* (sicut antè dictum est) Ancillæ tantum vices erga Theologiam suppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Culturâ Animi*, cum eo Remedio, quod omnium est maximè Compendiosum, & Summarium;

&

& rursus maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem effor-
 metur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem est,
Vi Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipsis proponamus, rectos, &
Virtuti congruos; qui tamen tales sint, ut eos assequendi nobis aliquatenus
suppetat Facultas. Si enim hæc duo supponantur; ut & *Fines Actionum*
sint honesti, & boni; & Decretum Animi de iis assequendis, & obtinendis,
fixum sit & Constans; sequetur, ut continuo vertat & efformet se Ani-
 mus, unâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa est Opera-
 tio, quæ *Naturæ ipsius Opus* referat; cum reliquæ, quæ diximus, vide-
 antur esse solummodò sicut *Opera Manûs.* Quemadmodum enim *Sta-*
tuarius, quando Simulachrum aliquod sculpsit aut incidit, illius so-
 lummodò Partis Figuram effingit, circa quam Manus occupata est, non
 autem cæterarum: (veluti si Faciem efformet, Corpus reliquum rude
 permanet & informe Saxum, donec ad illud quoque pervenerit;) Econ-
 trà verò *Natura,* quando Florem molitur, aut Animal, Rudimenta
 Partium omnium simul parit, & producit: Eodem modò, quando
 Virtutes Habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad For-
 titudinem, aut reliquas parùm proficimus: quando autem *Rectis &*
honestis Finibus, nos dedicaverimus penitus, & devoverimus, quæcun-
 que fuerit virtus, quam Animo nostro commendaverint, & imperave-
 rint Fines illi, reperiemus nos jamdudum imbutos, & prædispositos
 Habilitate & propensione nonnullâ, ad eam assequendam & exprimen-
 dam. Atque hic possit esse Status ille Animi, qui egregiè ab Aristo-
 tele describitur; & ab eo, non *Virtutis,* sed *Divinitatis* cujusdam Cha-
 ractere insignitur. Ipsa ejus Verba hæc sunt; *Immanitati autem consen-*
taneum est, opponere eam, quæ supra Humanitatem est, Heroicam sive Divi-
nam Virtutem. Et paulò post, *Nam ut Fera, neque Vitium, neque Virtus*
est, sic neque Dei. Sed hic quiddam Status, altius quiddam Virtute est; ille
aliud quiddam à vitio. Plinius certè Secundus, ex Licentiâ Magnilo-
 quentiæ Ethnicæ, Trajani Virtutem, Divinæ, non tanquàm Imitamen-
 tum, sed tanquàm Exemplar, proponit, cum ait; *Opus non esse Homi-*
nibus, alias ad Deos preces fundere, quam ut benignos æque & propitios se
Dominos Mortalibus præstarent, ac Trajanus præstitisset. Verùm hæc
 profanam Ethnicorum Jactantiam sapiunt, qui Umbras quasdam Cor-
 pore majores prensabant. At Religio vera, & Sancta Fides Christiana,
 rem ipsam petit; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ
 appositissimè *Vinculum perfectionis* appellatur, quia Virtutes omnes
 simul colligat, & revincit. Sanè elegantissimè dictum est à Menandro,
 de *Amore Sensuali,* qui *Divinum* illum perperam imitatur; *Amor, melior*
Sophistâ Levo, ad Humanam Vitam. Quibus innuit, Morum Decus
 meliùs ab Amore efformari, quam à Sophistâ & præceptore inepto,
 quem *Levum* appellat. Siquidem universis suis operosis Regulis &
 Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expeditè effingere nequeat,
 ut seipsum & in pretio habeat, & se bellè in omnibus componat, quam
 Amor facit. Sic proculdubio, si Animus cujuscumque, fervore *Charita-*
tis veræ, incendatur, ad majorem Perfectionem evehetur, quam per
Universam Ethicam Doctrinam; Quæ *Sophistæ* profectò habet Ratio-
 nem, si cum alterâ illâ conferatur. Quinetiam, sicut Xenophon rectè
 obser-

observavit ; *Ceteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen distor-*
quere & discomponere, per Ecstases, & Excessus suos ; Amorem verò solum,
eum simul & dilatare, & componere : Sic omnes alia Humanæ, quas ad-
miramur, Dotes, dum Naturam in majus exaltant, Excessui interim
sunt obnoxia ; Sola autem Charitas non admittit Excessum. Angeli,
dum ad Potentiam, Divinæ parem, aspirarent, prævaricati sunt & ceci-
derunt : Ascendam & ero similis Alissimo. Homo dum ad Scientiam,
Divinæ parem, aspiraret, prævaricatus est, & lapsus : Eritis sicut Dii, sci-
entes Bonum & Malum. Verùm ad Similitudinem, Divinæ Bonitatis, aut
Charitatis, aspirando, nec Angelus, nec Homo, unquam in Periculum
venit ; aut veniet. Imò ad hanc ipsam Imitationem etiã invitamur ; Di-
ligite Inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persecuen-
tibus, & calumniantibus vos, ut sitis Filius patris vestri, qui in cælis est, qui
solem suum oriri facit super Bonos & Malos, & pluit super Iustos & Injustos.
 Quin & in ipso Archetypo Naturæ Divinæ, verba sic collocat Religio
 Ethnica (*Optimus, Maximus ;*) Scriptura autem Sacra pronunciat ;
Misericordia ejus super omnia Opera ejus.

Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, jam ab-
 solvimus. In quâ, si ex intuitu Portionum ejus, quas perstrinximus,
 quis existimet, Operam nostram in hoc tantummodò sitam esse, ut ea
 in *Artem* seu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab aliis Scriptoribus præter-
 missa sint, tanquam vulgata & obvia, & per se satis clara & perspicua ;
 suo Judicio liberè utatur. Interim illud meminerit, quod ab initio mo-
 nuimus, propositum à nobis esse, non Rerum Pulchritudinem, sed Usum
 & Veritatem sectari. Recordetur etiã paulisper Commentum illud
 Parabolæ antiquæ, de *Geminis Somni Portis*.

Sunt geminae Somni portæ, quarum altera fertur

Cornea, quæ veris facilis datur Exitus umbris ;

Altera candenti perfecta nitens Elephanto ;

Sed falsa ad Cælum mittunt Insomnia Manes,

Insignis sanè Magnificentiâ *Portæ Eburnæ*, tamen *Somnia verâ* per *Cor-*
neam commeant.

Additamenti vice poni possit circa *Doctrinam Ethicam* Observatio
 illa ; Inveniri nimirum Relationem & Conguitatem quandam, in-
 ter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam sicut *Bonum Corporis*,
 constare diximus, ex *Sanitate, Pulchritudine, Robore, ac Voluptate* ; Sic
Animi Bonum, si juxta *Moralis Doctrinæ* scita illud contemplemur, huc
 tendere perspiciemus ; ut Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationi-
 bus immunem ; *Pulchrum*, verique decoris Ornamentis excultum ;
Fortem, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda ; Denique non
Stupidum, sed *Voluptatis & Solatii Honesti* Sensum vividè retinen-
 tem. Hæc autem, sicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, rarò simul omnia
 conjunguntur. Facile enim videre est, Multos, Ingenii Viribus, &
 Fortitudine Animi, pollentes, quos infestant tamen Perturbationes ;
 quorumque etiã Moribus vix aliquid Elegantiæ aut Venustatis
 aspergitur : Alios, quibus abundè est in Moribus Elegantiæ & Ve-
 nustatis, illis tamen non suppetit, aut Probitas Animi ut velint,
 aut Vires ut possint rectè agere . Alios, Animo præditos honesto,
 atque

atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec sibi ipsis Ornamento sunt, nec Reipub. utiles: Alios, qui istorum fortassè trium compotes sunt, sed tamen Stoicâ quâdam tristitiâ, & stupiditate præditi, Virtutis quidem Actiones exercent. Gaudiis non perficiuntur. Quod si contingat, ex quatuor istis, duo aut tria aliquando concurrere, rarissimè tamen fit, quemadmodum diximus, ut omnia.

Jam verò
 Principale istud Membrum *Philosophie Humane*, quæ *Humanum*
minem contemplatur, quatenus ex *Corpore* consistit
 atque *Animâ*, sed tamen *Segregatum*, &
 citra *Societatem*, à nobis
 pertractatum est.

FRAN

FRANCISCI BACONI
 BARONIS

DE
 VERULAMIO,
 VICE-COMITIS
 SANCTI ALBANI,

DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum
 LIBER OCTAVUS.

AD REGEM SUUM.

CAPUT I.

Partitio Doctrinæ Civilis, in Doctrinam de Conversatione;
 Doctrinam de Negotiis; & Doctrinam de Imperio,
 sive Repub.

Etus est Narratio (Rex Optime) convenisse complures Philosophos solennitèr, coram Legato Regis Exteri; atque singulos pro virili parte, Sapientiam suam ostentasse; ut haberet Legatus, quæ referret, de mirabili Sapientiâ Græcorum. Unus tamen ex eorum Numero *silebat*, & nihil adducebat in medium; adeò ut Legatus ad eum conversus diceret; *Tu verò quid habes, quod referam?* Cui ille; *Refer* (inquit) *Regi tuo, te invenisse apud Græcos aliquem, qui Tacere sciret.* Equidem oblitus

litus eram, in hac Artium Synopsi, *Artem Tacendi* interserere: Quam tamen (quoniam plerumque *Desideretur*) *Exemplo* jam proprio docebo. Etenim, cum me tandem *Ordo Rerum* ad illud deduxerit, ut paulò post de *Arte Imperii* tractandum sit; cumque ad tantum Regem scribam, qui perfectus adeò in eà *Arte* sit *Magister*, ipsamque ab *Incunabulis* suis hauserit; Nec omninò immemor esse possim, qualem apud *Majestatem tuam* *Locum* sustinuerim; consentaneum magis existimavi, me ipsum *Tacendo* de hac re, apud *Majestatem tuam*, quam *Scribendo*, probare. Cicero verò, non solum *Artis*, verum etiam *Eloquentiæ* cujusdam, quæ in *Tacendo* reperiatur, meminit. Cum enim, *Sermones* nonnullos suos, cum alio quodam, ultrò citròque habitos, in *Epistola* quâdam ad *Atticum* commemorasset, sic scribit: *Hoc loco, sumpsit aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui*. *Pindarus* verò, (cui illud peculiare est, *Animos Hominum*, inopinatò, *Sententiola* aliquâ mirabili, veluti *Virgulâ Divinâ*, percutere) hujusmodi quidpiam ejaculatur; *Interdum magis afficiunt non Dicta, quam Dicta*. In hac Parte igitur, *Tacere*, aut quod *Silentio* proximum est, *Brevis* admodum esse decrevi. Verum, antequam ad *Artes Imperii* perveniam, haud pauca, de aliis *Doctrinæ Civilis Portionibus* sunt præmittenda.

Scientia Civilis, versatur circa *Subjectum*, quod cæterorum omnium, maximè est *Materiæ immersum*; ideòque difficillimè ad *Axiomata* reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc *Difficultatem* levant. Primò enim, quemadmodum *Cato ille Censorius*, de *Romanis* suis, dicere solitus est; *Ovibus eos similes esse, quarum Gregem integrum, minore quis molestiâ ageret, quam unam aliquam: quoniam si paucas ex grege, ut rectam ineant viam, propellere possis, cæteræ ultrò sequentur*: Similiter, hoc quidem respectu, *Ethicæ Munus*, est quodammodò illo *Politicæ*, difficilius. Secundò, proponit sibi *Ethica*, ut *Animus Bonitate Internâ* imbuatur, & cumuletur; At *Civilis Scientia*, nihil ampliùs postulat, præter *Bonitatem Externam*; Hæc enim ad *Societatem* sufficit. Itaque non rarò accidit, ut *Regimen* sit bonum, *Tempora* mala: Siquidem in *Sacrâ Historiâ* illud non semel occurrit (Cum de *Regibus bonis & piis* narretur) *Sed adhuc Populus, non direxerat Cor suum, ad Dominum Deum Patrum suorum*. Itaque, & hoc quoque respectu, duriores Partes sunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent *Repub.* ut tanquam *Machinæ grandiores*, tardiùs moveantur, nec sine magno molimine; unde haud tam citò labefactantur: Sicut enim in *Ægypto*, septem *Anni Fertiles*, *Steriles* septem sustentarunt; ita in *Rebuspub.* priorum *Temporum bona Institutio*, efficit, ut sequentium *Errores* non statim *perniciem* inferant: At singulorum *Hominum Decreta*, & *Mores*, magis subitò subverti solent. Hoc denique *Ethicam* gravat, *Politica* succurrit.

Scientia Civilis, tres habet Partes, juxta tres *Societatis Actiones* Summarias: *Doctrinam de Conversatione*; *Doctrinam de Negotiis*; & *Doctrinam de Imperio sive Repub.* Tria siquidem sunt *Bona*, quæ ex *Societate Civili*, *Homines* sibi parare expetunt: *Solamen contra Solitudinem*, *Adjumentum in Negotiis*; & *proteçtio contra Injurias*. Suntque istæ tres *Prudentiæ* planè inter se diversæ, & sæpenuerò disjunctæ; *Prudentia*

in Conversando ; Prudentia in Negoriando ; & Prudentia in Gubernando.

Enimverò, quod ad *Conversationem* attinet, Illa certe affectata esse non debet, at multò minus neglecta : Cum Prudentia in ejus Modamine, & Decus quoddam Morum in se ipsâ præ se ferat ; & ad Negotia, tam publica, quam privata, commodè administranda, plurimum juvet. Etenim sicut Astio Oratori, tanti habetur, (licet sit Externum quiddam) ut etiã illis alteris Partibus, quæ graviore, & interiores videntur, anteponatur ; eodem ferè modo, in Virò Civili, *Conversatio*, ejusque Regimen (utcunque in Exterioribus occupetur) si non summum, at certè Eximium locum invenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipse, ejusque Compositio ? Rectè Poeta ;

— *Nec Vultu destrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè prodetel. Quin & *Facta*, non minùs quam *Verba*, *Vultu* paritèr destrui possint, si Ciceroni credamus ; Qui, cum Fratri Affabilitatem commendaret erga Provinciales ; non in hoc eam potissimum sitam dixit, ut Aditus præberet ad se faciles, nisi etiã *Vultu* ipso comitèr accedentes exciperet ; *Nil interest habere Ostium apertum, vultum clausum.* Videmus quoque Atticum, sub primum Ciceronis cum Cæsare Congressum, Bello adhuc fervente, diligentèr & seriò Cicetonem per Epistolam monuisse, de *Vultu* & *Gestu*, ad Dignitatem & Gravitationem componendis. Quod si tantum possit, *Oris* & *Vultus* solius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Conversationem* pertinent ? Atque fanè Summa, & Compendium Decoris, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè sita sunt ; ut quasi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur : Quod etiã, non malè expressit T. Livius, (licet alii Rei intentus) eo Personæ Characterè ; *Ne (inquit) aut arrogans videar, aut obnoxius ; quorum alterum est, alienæ libertatis Obliti, alterum, suæ.* Ex contrariâ verò parte, si *Urbanitati*, & Elegantiæ Morum externæ, impensius studeamus, transeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam ; *Quid enim deformius, quam Scenam in Vitam transferre ?* Quinetiã, licet in Excessum illum vitiosum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimitum in hujusmodi Leviculis absumitur ; Animusque ad curam ipsarum, magis quam oportet, deprimitur. Ideoque sicut in Academiis, Adolescentes Literarum Studiosi, at Sodalium Congressibus plus satis indulgentes, moneri soleant à Præceptoribus : *Amicos esse Fures Temporis.* Sic certè assidua ista, in *Conversationis* Decorum, Animi Intentio, magnum gravioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui Primas adeò in *Urbanitate* obtinent, & ad hanc rem unam quasi nati videntur, hoc ferè habent, ut sibi ipsis in illâ solâ complacent, & ad Virtutes solidiores, & celsiores, vix unquam aspirent : Quando econtrà, qui sibi in hac parte Defectus sunt conscii, Decus ex bonâ Existimatione quærent : Ubi enim adest bona Existimatio, omnia ferè decent ; ubi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Urbanitate*, subsidium petendum est. Porro, ad res gerendas, vix gravius, aut frequentius reperias Impedimentum, quam hujusce Decoris externi Curiosam nimis Observationem ; atque illud alterum,

quod huic ipsi inservit; nimirum, anxiam Temporis atque Opportunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui respicit ad Ventos, non seminat; qui respicit ad Nubes, non metit*: Creanda siquidem nobis est Opportunitas, læpiùs quam opperienda. Ut Verbo dicamus, *Urbana* ista *Morum Compositio*, veluti Vestis Animi est; & proinde Vestis Commoditates referre debet. Primum enim, talis esse debet, ut sit in usu communi: Rursus, ut non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, ut si qua sit in Animo Virtus, eam exhibeat maxime conspicuam; si qua Deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremo, & super omnia, ne sit nimis arcta, atque ita Animum angustiet, ut ejusdem Motus in rebus gerendis, cohibeat & impediat. Verum hæc Pars *Scientiæ Civilis de Conversatione*, elegantèr profectò à nonnullis tractata est, neque ullo modo tanquam *Desiderata* reponi debet.

CAPUT II.

Partitio Doctrinæ de Negotiis; in Doctrinam de Occasionibus Sparsis; & Doctrinam de Ambitu Vitæ. Exemplum Doctrinæ, de Occasionibus Sparsis, ex Parabolis aliquibus Salomonis. Præcepta, de Ambitu Vitæ.

Doctrinam de Negotiis, partiemur in *Doctrinam de Occasionibus Sparsis*, & *Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, universam *Negotiorum* Varietatem complectitur, & Vitæ Communis tanquam *Amanuensis* est; Altera, ea tantum, quæ ad *propriam cujusque Fortunam* amplificandam spectant, excerpit, & suggerit; quæ singulis, pro intimis quibusdam Rerum suarum *Tabellis*, aut *Codicillis* esse possint. Verum antequam ad Species descendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotiis* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotiis*, pro rei Momento, tractavit adhuc nemo; cum magnâ, tam *Literarum*, quam *Literatorum*, Existimationis jacturâ. Ab hac enim Radice pullulat illud Malum, quod notam *Eruditis* inussit; Nimirum, *Eruditionem* & *Prudentiam civilem* raro *admodum conjungi*. Etenim si quis rectè advertat, ex *Prudentiis* illis tribus, quas modò diximus ad *Vitam Civilem* spectare; Illa *Conversationis* ab *Eruditis* ferè contemnitur, tanquam *Servile* quiddam, atque insuper *Meditationibus* inimicum. Quod verò ad illam de *Repub. Administrandâ*; sanè si quandò *Rerum Gubernaculis* admoveantur *Eruditi*, *Munus* suum non incommodè sustinent; Verum ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ autem Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ *Vita Humana* plurimum versatur, nulli omninò *Libri* conscripti habentur; præter pauca quædam *Monita Civilia*, in *Fasciculum* unum aut alterum collecta, quæ *Amplitudini* hujus *Subjecti*, nullo modo respondent: Etenim si *Libri* aliqui extarent, de hoc *Argumento*, sicut de cæteris, minimè dubitaverim, quin *Viri Eruditi*, aliquo *Experientiæ Manipulo*

Manipulo instructi, Ineruditos, licet diutinâ Experimentiâ edoctos, longè superarent, & proprio illarum (quod dicitur) Arcu usq; magis è longinquo ferirent.

Neque verò est cur vereamur, ne *Scientiæ* hujus, tam variâ sit Materia; ut sub Præceptionibus non cadat. Multò siquidè angustior est; quam illa *Reip. Administranda Scientia*; quam tamen apprime videmus excultam. Hujus generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, extitisse videntur nonnulli Professores. Testatur enim Cicero; moris fuisse, paulò ante sua Secula; ut Senatores, Prudentiâ; & Retum usu maximè celebres (*Coruncanii, Curii, Lælii, & alii;*) statis Horis, in Foro deambulant; ubi Civibus copiam sui facerent, & consulerentur; non de Jure, sed de Negotiis omnigenis; Veluti de *Filiâ elocandâ, sive de Filio educando, sive de prædio coemendo, de Contractu, Accusatione, Defensione, aut aliâ quacunque re, quæ in Vitâ Communi interveniat.* Ex quo liquet, Prudentiam quandam esse, *Consilium dandi*, etiam in Negotiis Privatis; ex Universalis Rerum Civilium Cognitione & Experimentiâ promanantem; quæ exerceatur quidem in Casibus Particularibus, extrahatur autem ex generali Casuum Consimilium Observatione. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conscripsit, Q. Cicero, de *Petitione Consulatus* (quem Unicum à Veteribus habemus, quantum memini, Tractatum, de *Negotio aliquo Particulari*) quanquam ad Consilium dandum, de re tum præsentis, potissimum spectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non usum solum temporarium, sed Normam quandam perpetuam, circa Electiones populares præscribant. In hoc genere autem, nihil invenitur, quod ullo modo comparandum sit, cum *Aphorismis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo testatur Scriptura, *Cor illi fuisse instar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris universas Orbis oras circumdant; ita & Sapientia ejus omnia Humana, non minùs quam Divina, complexa est. In *Aphorismis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud pauca Præcepta, & Monita Civilia præstantissima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus scaturientia, atque in amplissimum Varietatis Campum excurrentia. Quoniam verò, *Doctrinam de Occasionibus Sparsis* (quæ, *Doctrinæ de Negotiis*, Portio est prior) inter *Desiderata* reponemus, ex more nostro, paulisper in illâ immorabimur: Atque Exemplum ejusdem, ex *Aphorismis* sive *Parabolis* illis Salomonis, desumptum proponemus. Neque verò quis, ut arbitramur, nos meritò sugillare possit, quod ex Scrip- toribus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Sensum Politicum trahamus: Equidem existimo, si extarent Commentarii illi, Salomonis ejusdem, de *Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili, à Musco super Murum, ad Cedrum Libani,* itemque de *Animalibus* conscripsit) non illicitum esse, eos secundum Sensum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politicis*.

Exemplum

Exemplum Portionis Doctrinae de Occasionibus sparsis, ex Parabolis aliquibus Salomonis.

PARABOLA.

1. *Mollis Responsio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris adversus te, & tuæ jam sint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, ut fiat *Responsio*; Alterum, ut *eadem sit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, ut *caveas à Silentio tristi & contumaci*: Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac si nihil habeas, quod respondere possis; Aut Dominum occultè Iniquitatis infimulat, ac si Aures ejus, Defensionis, licet justæ, non paterent. Secundò, ut *caveas à re comperendinanda*, neque tempus aliud ad Defensionem postules: Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius, (nimirum Dominum tuum nimiam Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè significat, te Artificiosam quandam Defensionem meditari, cum in promptu nihil habeas: Adeò ut optimum semper fuerit, aliquid in præsentia, & è re natâ, in Excusationem tui adducere. Tertiò, ut *fiat prorsus Responsio*: *Responsio* (inquam) non mera *Confessio*, aut mera *Submissio*, sed aliquid Apologiae, & Excusationis inspergatur: Neque enim aliter tutum est facere, nisi apud Ingenia valde Generosa & Magnanima; quæ rara admodum sunt. Sequitur posteriore loco, ut *Responsio sit mollis*, minimè præfracta, aut aspera.

PARABOLA.

2. *Servus prudens dominabitur in Filium stultum; Et partietur hereditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familia; turbata & discordi, semper exurgit aliquis *Servus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitro segerat, ad Lites Familiae componendas; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipse, sunt obnoxii. Ille, si suam rem agat, Familiae Mala fovet, & aggravat; si fidelis revera fuerit & integer, plurimum certè meretur: Adeò ut etiam tanquam inter *Fratres* haberi debeat, aut saltem *procuracionem Hereditatis* accipere *Fiduciarium*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur sæpius, ut *Congressum imparem fugiamus*; eo sensu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs utile est Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsus forte, hæc res transigitur. Siquidem, si superiores simus, nulla sequitur victoria; si superemur, magna Indignitas. Neque juvat etiam, in hujusmodi Contentione exercendâ, si interdum veluti *per Iocum* agamus, interdum cum

cum *Fastu & Contemptu*. Nam quocunque nos vertamus, leviores inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Pessimè autem fit, si hujusmodi persona, quâcum contendimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc est, si sit *Audaculus, & Temerarius*.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aurem tuam, ne fortè audias servum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curiositas*, circa illas res, quæ nostrâ intersunt: Nimirum, quandò secreta illa rimari fatagimus, quæ detecta & inventa, *Ægritudinem* quidem Animo inferant, ad Consilia autem expedienda nihil juvent. Primò enim sequitur *Animi Vexatio & Inquietudo*, cum Humana omnia, perfidiæ & Ingratitudinis plena sint. Adeò ut, si comparari possit speculum aliquod Magicum, in quo Odia, & quæcunque contra nos ullibi commoven- tur, intueri possemus, melius nobis foret, si protinùs projiceretur & collideretur. Hujusmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura sunt, & brevi evanescent. Secundò *Curiositas illa Animum Suspicionibus nimis onerat*, quod consiliis inimicissimum est, eaque reddit inconstan- tia, & complicata. Tertiò eadem, *Mala ipsa sepius figit, aliàs præ- tervolatura*: Grave enim est Conscientias Hominum irritare; qui, si latere se putent, facilè mutantur in melius; sin deprehensos se sentiant, Malum Malo pellunt. Meritò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorii Chartas Universas, nec à se perlectas, nec aliis permissas, Igni protinùs dedisset.

PARABOLA.

5. *Advenit veluti Viator Pauperies; & Egestas quasi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantèr describitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incuriosis, superveniant *Naufragia Fortunarum*. A Princi- pio enim pedetentim, & Passibus lentis, instar *Viatoris*, advenit *Obra- tio*, & *Sortis Diminutio*, neque ferè sentitur: At non multò post invadit *Egestas*, tanquàm *Vir Armatus*, Manu scilicet tam forti, & potente, ut etiamplius, resisti non possit; cum apud Antiquos rectè dictum sit, *Necessitatem ex omnibus rebus esse fortissimam*. Itaque *Viatori* occurren- dum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6. *Qui erudit Derisorem, ipse sibi Injuriam facit; & qui arguit im- pium, sibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Salvatoris, *Ut non mittamus Margaritas no- stras ante Porcos*: Distinguuntur autem in hac Parabolâ, Actiones Præ- ceptionis, & Reprehensionis; Distinguuntur itidem Personæ *Derisoris*, & *Impii*; Distinguitur postremò, id quod rependitur: In priore enim re- penditur *Opera lusa*; in posteriore, etiàm & *Macula*. Cum enim quis erudit, & instituit *Derisorem*; *Iactura primùm fit Temporis*; Deinde & *Alii Conatum irrident*, tanquàm rem vanam, & Operam malè colloca- tam; Postremò, *Derisor ipse, Scientiam, quam didicit, Fastidio habet*. At
majore

maiore cum periculo, transigitur Res in *Reprehensione Impii*; quia non solum *Impius* non auscultat, sed & Cornua obvertit, & Reprehensorem, odiosum sibi jam factum, aut confestim convitiis proscindit, aut saltè postea apud alios criminatur.

PARABOLA.

7. *Filius Sapiens letificat patrem: Filius verò Sullus Mæsticiæ est Matri suæ.*

EXPLICATIO.

Distinguuntur Solatia atque Ægritudines Oeconomicæ, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* suos. Etenim *Filius prudens* & *frugi*, præcipuo *Solatio* est *Patri*, qui *Virtutis* Pretium melius novit quam *Mater*; ac propterea *Filii* sui *Indoli*, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiam Gaudium illi fortassè affert Institutum suum, quod *Filium* tam probè educarit, illique *Honestatem Morum*, præceptis & *Exemplo*, impresserit. Econtrà, *Mater Calamitati Filii* plus compatiitur, & indolet; tum ob *Affectum Maternum* magis mollem, & tenerum; tum fortassè *Indulgentiæ suæ* conscia, quâ eum corrupit, & depravaverit.

PARABOLA.

8. *Memoria Iusti cum Laudibus; at Nomen Impiorum putrescet.*

EXPLICATIO.

Distinguitur inter *Famam Virorum Bonorum*, & *Malorum*, qualis esse soleat post *Obitum*. *Viris* enim *bonis*, extinctâ *Invidiâ*, (quæ *Famam* eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò efflorescit, & *Laudes* magis indies invalescunt: At *Viris malis*, (licet *Fama* eorum, per *Gratiam* Amicorum, & *Factionis suæ* *Hominum*, ad breve *Tempus* manserit,) paulò post *Fastidium Nominis* oboritur; & postremò *Laudes* illæ *Evanidæ*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem gravem* & *tetrum*, desinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat Domum suam, possidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Utile admodum *Monitum*, de *Discordiis* & *Turbis Domesticis*. *Plurimi* enim, ex *Dissidiis Vxorum*, aut *Exheredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familiæ*, magna sibi spondent; ac si inde, vel *Animi Tranquillitas*, vel *Rerum suarum Administratio* felicior, sibi obventura foret. Sed plerunque abeunt *Spes suæ* in *Ventos*. Etenim, tum *Mutationes* illæ, ut plurimum, non cedunt in melius; tum etiã, *Perturbatores* isti *Familiæ suæ*, *Molestias* varias, & *Ingratitudinem* eorum, quos, aliis præteritis, adoptant & deligunt, sæpenuerò experiuntur; Quin & hoc pacto, *Rumores* sibi progignunt non optimos, & *Famas ambiguas*: Neque enim malè à *Cicerone* notatum est; *Omnem famam à Domesticis manare*. Utrunque autem *Malum*, per *Ventorum Possessionem* elegantè à *Salomone* exprimitur: Nam *Expectationis Frustratio*, & *Rumorum Suscitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior est Finis orationis, quam principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* *Errorem* frequentissimum, non solum apud eos, qui

qui verbis præcipue student, verum etiam apud Prudentiores. Is est, quod Homines de *Sermonum* suorum *Aditu* atque *Ingressu*, magis sint solliciti, quam de *Exitu*; & accuratius *Exordia* & præfatiunculas meditentur, quam *Extrema* *Orationum*. Debuerant autem, nec illa negligere, & ista, ut longè potiora, præparata & digesta apud se habere; revolventes secum, & quantum fieri potest, *Animo* prospicientes, quis tandem *Exitus* *Sermonis* sit futurus, & quomodo *Negotia* inde promoveri, & maturari possint. Neque hic *Finis*. Quinimò non *Epilogos* tantum, & *Sermonum*, qui ad ipsa *Negotia* spectant, *Egressu*, meditari oportet; verum etiam & illorum *Sermonum* *Cura* suscipienda, quos sub ipsum *Discessum*, commodè & urbanè injicere possint; licet à *Negotio* prorsus alienos. Equidem cognovi *Consiliarios* duos, *Viros* certè magnos, & prudentes, & quibus *Onus* *Rerum* tunc præcipue incumberebat; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, ut quoties cum *Principibus* suis, de *Negotiis* ipsorum communicarent, *Colloquia*, in rebus ad ipsa *Negotia* spectantibus, nunquam terminarent; verum semper, aut ad *Jocum*, aut aliud aliquid, quod *Audire* erat volupe, *Diverticula* quærent: Atque ut *Adagio* dicitur, *Sermones* *marinos* *Aquâ* *Fluviali* sub extremum abluerent. Neque hoc illis inter *Artes* postremum erat.

PARABOLA.

II. Sicut *Musca* *Mortua* fœtere faciunt unguentum optimum, sic *Hominem* pretiosum *Sapientiâ*, & *gloriâ*, parva *Stultitia*.

EXPLICATIO.

Iniqua admodum, & misera est *Conditio*, *Hominum* *Virtute* *Præcellentium* (ut optimè notat *Parabola*), quia *Erroribus* eorum, quantumvis levissimis, nullo modo ignoscitur: Verum, quemadmodum in *Gemmâ*, valdè nitidâ, minimum quodque *Granulum*, aut *Nubecula*, *Oculos* ferit, & molestiâ quâdam afficit; quod tamen si in *Gemmâ* vitiosiore repertum foret; vix notam subiret: Similiter, in *Viris* *singulare* *Virtute* *præditis*, minima quæque *Vitia*, statim in *Oculos*, & *Sermones* *Hominum* incurrunt, & *Censurâ* perstringuntur graviore: quæ in *Hominibus* *mediocribus*, aut omninò laterent, aut *Veniam* facile reperirent. Itaque *Viro* valdè prudenti, parva *Stultitia*; valdè probò, parvum peccatum; urbano, & *Moribus* elegantibus, paululum *Indecori*, de *Famâ* & *Existimatione* multum detrahit. Adeo ut non pessimum foret *Viris* *Egregiis*, si nonnulla *Absurda* (quod citra vitium fieri possit) *Actionibus* suis immiscerent; ut *Libertatem* quandam sibi retineant, & parvorum *Defectuum* notas confundant.

PARABOLA.

12. *Homines* *Derisores* *Civitatem* perdunt; *Sapientes* vero *avertunt* *Calamitatem*.

EXPLICATIO.

Mirum videri possit, quod in descriptione *Hominum*, qui ad *Respub.* labefactandas & perdendas, veluti *Naturâ* comparati & facti sunt, delegerit *Salomon* *Characterem*; Non *Hominis* *Superbi* & *Insolentis*; Non *Tyrannici* & *Crudelis*; Non *Temerarii* & *Violenti*; Non *Impii* & *Scelerati*; Non *Injusti* & *Oppressoris*; Non *Seditiosi* & *Turbulenti*; Non *Libidinosi* & *Voluptarii*; Non denique *Insipientis* & *Inhabilis*;

Inhabilis ; Sed *Derisoris*. Verum hoc Sapientiâ ejus Regis, qui Re-
rum pub. Conservationes & Eversiones optime norat, dignissimum est.
Neque enim similis ferè est Pestis Regnis & Rebus pub. ; quam si
Consilarii Regum, aut Senatores, quique Gubernaculis Rerum admo-
ventur, sint ingenio *Derisores*. Hujusmodi enim Homines, Periculo-
rum Magnitudinem, ut fortes videantur Senatores, semper extenuant ;
iisque qui pericula prout par est, ponderant, veluti Timidis insultant :
Consultandi & Deliberandi maturas Moras, & meditata Disceptatio-
nes, veluti Rem Oratoriam, & tædii plenam, & ad Summas Rerum
nihil facientem, subsannant : Famam, ad quam Principum Consilia
præcipuè sunt componenda, ut *Salvâam Vulgi*, & Rem citò prætervo-
laturam, contemnunt : Legum vim & Auctoritatem, ut Reticula quæ-
dam, quibus Res majores minimè cohiberi debeant, nil morantur :
Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, ut Somnia quæ-
dam, & Apprehensiones Melancholicas, rejiciunt : Viris reverà pru-
dentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Consilii, Dicte-
riis & Facetiis illudunt : Denique Fundamenta omnia Regiminis Po-
litici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia Cuniculis,
& non Impetu aperto, hæc Res agitur : Neque cœpit esse inter Ho-
mines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libenter præbet Aures verbis Mendacii, omnes Servos
habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, ut Sufurronibus, & Sycophantis, absque
judicio, faciles & credulas Aures præbeat, spirat omnino, tanquam
à parte *Regis*, Aura pestilens, quæ omnes *Servos* ejus corrumpit, & in-
ficat. Alii Metus *Principis* timantur, eosque Narrationibus Fictitiis
exaggerant : Alii Invidiæ Furias concitant, præsertim in Optimos
quosque : Alii Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Con-
scientias malas, eluunt : Alii Amicorum suorum Honoribus & Desi-
deriis velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo :
Alii Fabularum Argumenta, contra Inimicos suos, tanquam in Sce-
nâ, componunt : & innumera hujusmodi. Atque hæc illi, qui ex *ser-
vis Principis* Ingenio sunt magis improbo. At illi etiâ, qui Naturâ
Probiores sunt, & melius Morati, postquam, in Innocentiâ suâ, parvum
Præsidii esse senserint, (quoniam *Princeps* vera à falsis distinguere non
novit,) Morum suorum Probitatem exuunt, & Ventos Aulicos cap-
tant, iisque servilem in modum circumferuntur. Nihil enim, (ut ait Ta-
citus de Claudio) *tutum est apud Principem, cujus animo omnia sunt tan-
quam indita & jussa.* Atq; bene Comineus ; *Præstat Servum esse Principis,
cujus suspicionum non est Finis, quam ejus, cujus credulitatis non est Modus.*

PARABOLA.

14. *Iustus miseretur Animæ Iumenti sui ; sed Misericordiæ Impiorum,
crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus est, ab ipsâ Naturâ, Homini *Misericordiæ* Affectus no-
bilis, & excellens ; qui etiâ ad *Animalia Bruta* extenditur ; quæ
ex

ex Ordinatione Divinâ, ejus Imperio subjiciuntur. Itaque habet ista *Misericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis erga Subditos. Quinetiam illud certissimum est, quod quò dignior est Anima, eò pluribus compatiatur. Etenim Animæ angustæ & degeneres, hujusmodi Res, ad se nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior est Portio Universi, ex communione afficitur. Quare videmus, sub Veteri Lege, haud pauca fuisse præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Misericordiæ Instiutiva*: Quale fuit illud, de *non Comedendo Carnem cum sanguine ejus*; & similia. Etiam in Sæctis Essæorum, & Pythagoræorum, ab Esu Animalium, omninò abstinebant. Quod etiam hodiè obtinet (superstitione inviolatâ) apud Incolas nonnullos Imperii Mogollensis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Disciplinâ, crudelis, & Sanguinaria,) Brutis tamen Eleemosynas largiri solent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri sustinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Misericordiæ*, patrocinari videantur, salubritèr subjungit Salomon, *Impiorum Misericordias esse crudeles*. Ex sunt, quandò Hominibus Sceleratis & Facinorosis parcitur; Justiciæ Gladio feriendis: Crudelior enim hujusmodi *Misericordia*, quam Crudelitas ipsa. Nam Crudelitas exercetur in singulos, at *Misericordia* illa, universum Facinorosorum Exercitum, concessâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

16. *Totum spiritum suum profert Stultus; at Sapiens reservat aliquid in posterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (ut videtur) Non Hominum Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, facillè proferunt; Non Parrhesiam illam, quâ absque discrimine & Judicio, in omnes & omnia involant; Non Garrulitatem, quâ ad Nauseam usque, aliis obstrepunt; sed Vitium aliud magis occultum; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnium prudens, & Politicum: Hoc est, cum quis ita Sermonem, (in Colloquiis privatis) instituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam uno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat: Hoc enim plurimum Negotiis officit. Siquidem primò, *Oratio intercisâ*, & per Partes infusa, longè magis penetrat, quam Continuata; quoniam in Continuatâ, pondus Rerum, non distinctè & sigillatim excipitur, nec per moram nonnullam insidet; sed Ratio Rationem, antequam penitus infederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, ut primo Sermonis Impetu, eum quem alloquitur, *mutum & elinguem planè reddat*; quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortassè objiciet: Tum verò accidit, ut quæ in Refutationem, aut Replicationem reservanda fuissent, præmissa jam, & antea delibata, Vires suas & Gratiâ, amiserint. Tertiò, si quis ea, quæ dicenda sunt, non simul effundat, sed per partes eloquatur, aliud primò, aliud subinde injiciens; sentiet ex ejus, quem alloquitur, Vultu, & Responso, quomodò singula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhuc restant dicenda, cautius aut suppressat, aut excerpât.

PARABOLA.

16. Si Spiritus potestatem habentis, ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia Curatio faciet cessare magna peccata.

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodo se quis gerere debeat, cum Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, ut non dimittat *Locum suum*; Secundò, ut *Curationi*, tanquam in Morbo aliquo gravi, diligentèr & cautè, attendat. Consueverunt enim Homines, postquam commotos contra se *Principes* suos senserint, partim ex Dedecoris Impatientiâ, partim ne vulnus observando refricent, partim ut tristitiam & Humilitatem eorum *Principes* sui perspiciant, se, à Muneribus & Functionibus suis, subducere: Quinetiam interdum, ipsos Magistratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus restituere. At Salomon, hanc medendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque summâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipsum nimis illa publicat*; unde tum Inimici, atque Invidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum Amici timidiore ad subveniendum. Secundò, hoc pacto fit, ut *Principis Ira*, quæ fortassè, si non evulgaretur, sponte concideret, magis figatur; & veluti principio jam factò *Homini* deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Postremò, *Secessus iste aliquid sapit ex malevolo*, & Temporibus infenso; Id quod Malum Indignationis, Malo Suspicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent ista. Primò, caveat ante omnia, ne *stupiditate* quâdam, aut etiâ *Animi Elatione*, *Indignationem Principis* minimè sentire, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc est, ut & Vultum, non ad Tristitiam contumacem, sed ad Mœstitiam gravem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis, se minùs solito hilarem & lætum, ostendat: Quin & in rem suam erit, Amici alicujus operâ, & Sermone, apud *Principem*, uti, qui, quanto Doloris sensu, in intimis excrucietur, tempestivè insinuet. Secundò, *Occasiones omnes*, vel *minimas*, sedulò evitet, per quas aut *Res ipsa*, quæ Indignationi Causam præbuit, refricetur; aut *Princeps* denuò excandescendi, & ipsum, quacunque de causâ, coram aliis, objurgandi, Ansam arripiat. Tertiò, perquirat etiâ diligentèr *Occasiones omnes*, in quibus *Opera ejus Principi grata esse possit*; ut & *Voluntatem promptam redimendi Culpam præteritam* ostendat; & *Princeps* suus sentiat, quali tandem servo, si eum dimittat, privari se contigerit. Quartò, *Culpam ipsam*, Aut sagacitèr in alios transferat; Aut *Animo* illam non malo commissam esse insinuet; Aut etiâ *Malitiam illorum*, qui ipsam Regi detulerunt, vel rem supra Modum aggravârunt, indicet. Denique in omnibus evigilet, & *Curationi* sit intentus.

PARABOLA.

17. Primus in Causâ suâ Iustus: tum venit altera pars, & inquit in eum.

EXPLICATIO.

Prima in unaquâque *Causâ Informatio*, si paulisper *Animo* Judicis infederit, altas Radices agit, eumque imbuit, & occupat; Adeò ut ægrè elui possit, nisi aut manifesta aliqua Falsitas, in *Materiâ Informationis*; aut *Artificium* aliquod, in eadem exhibendâ, deprehendatur. Etenim
nuda

nuda & simplex Defensio; licet. justa sit & præponderans, vix Præjudiciunt Informationis Primæ, compensare, aut Libram Justitiæ semel propendentem, ad Æquilibrium reducere, per se valet. Itaque & Judicium tutissimum; ut nihil, quod ad Merita causæ spectat, prælibetur, priusquam utraque Pars simul audiantur; & Defensori optimum, si Judicem senserit præoccupatum, in hoc potissimum (quantum dat Causa,) incumbere, ut Versutiam aliquam, & Dolum malum, ab adversâ parte, in Judicis abusum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. Qui delicate à pueritiâ nutriti Servum suum, postea sentiet eum contumacem.

EXPLICATIO.

Servandus est, Principibus & Dominis, ex Consilio Salomonis, in Gratiâ & Favore suo, erga Servos, Modus. Is triplex est; Primò, ut Promoveantur per Gradus, non per Saltus; Secundò, ut interdum assuescant Repulsæ; Tertio, (quod benè præcipit Macciavellus,) ut habeant præ oculis suis semper aliquid, quò ulterius aspirare possint. Nisi enim hæc fiant, reportabunt proculdubio Principes, in Fine, à servis suis, Loco Animi grati, & officiosi, Fastidium & Contumaciam. Etenim, ex Promotione subitâ, oritur Insolentia; ex perpetuâ Desideratorum Adeptione, Impatientia Repulsæ; Denique si Vota desint, deerit itidem Alacritas & Industria.

PARABOLA.

19. Vidisti Virum velocem in Opere suo; coram Regibus stabit; nec erit inter Ignobiles.

EXPLICATIO.

Inter Virtutes, quas Reges, in Delectu Servorum, potissimum spectant & requirunt, gratissima est præ cunctis Celeritas, & in Negotiis expediendis strenuitas. Viri profundâ prudentiâ, Regibus suspecti; utpote qui nimium sint Inspectores; & Dominos suos, inscios & invitos, Ingenii sui viribus, (tanquam Machinâ) circumagere possint. Populares, invisî; utpote qui Regum Luminibus officiant, & Oculos Populi in se convertunt. Animosi, pro turbulentis sæpè habentur, & ultra, quam par est, ausuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquam difficiles existimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non est Virtus alia, quæ non habeat aliquam quasi umbram, quâ Regum Animâ offendantur; Sola Velocitas ad Mandata, nihil habet, quod non placeat. Insuper, Motus Animorum Regiorum celeres sunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim se quidvis efficere posse; Illud tantum deesse, ut citò fiat. Itaque ante omnia iis grata est Celeritas.

PARABOLA.

20. Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub Sole, cum Adolescente Secundo, qui consurgit pro eo.

EXPLICATIO.

Notat Parabola Vanitatem Hominum, qui se agglomerare solent ad Successores Designatos Principum. Radix autem hujus rei est, Insania illa, Hominum Animis penitus à Naturâ infita; Nimirum ut spes suas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis,

iis quæ *Sperat*, quam iis quæ *Fruitur*. Quinetiàm *Novitas* Humanæ Naturæ grata est, & avidè expetitur. In *Sucessore* autem *Principis* ista duo concurrunt; *Spes* & *Novitas*. Innuunt autem *Parabola* idem, quod olim dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; postea à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quàm Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commoventur, aut eam magni faciunt, sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; sed rident potius *Hominum Levitatem*, nec pugnant cum *Somniis*: *Est autem* (ut aiebat ille) *spes vigilans Insomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Civitas parva, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, instruxitque Munitiones per Gyrum, & perfecta est Obsidio; inventusque est in eâ Vir pauper & sapiens, & liberavit eam per Sapienciam suam; & nullus deinceps recordatus est, Hominis illius pauperis.*

EXPLICATIO.

Describit *Parabola* *Ingenium* *Hominum pravum & malevolum*. Ii in *Rebus duris, & angustis*, confugiunt ferè ad *Viros Prudentes, & Strenuos*, licet antea contemptui habitos. Quamprimùm autem *Tempestas* transferit, ingrati demùm erga *Conservatores suos* reperiuntur. *Macciavellus* verò, non sine *Causâ*, instituit *Quæstionem*, *Vter ingratius esset erga Bene meritos, Princeps, aut Populus?* Sed interim utrunque *Ingratitudinis* arguit. Attamen hoc, non solum ex *Ingratitudine Principis, aut Populi* oritur, sed accedit plerunque his, *Invidia Procerum*, qui secretò indolent *Eventui*, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & *Meritum* *Hominis* extenuant, & ipsum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quasi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantissimè ostendit *Parabola*, *Pigritiam* in fine laboriosam esse. *Diligentia* enim, & *sedula præparatio*, id præstant, ut *Pes* in aliquod *Offendiculum* non impingat; sed ut complanetur via, antequàm inatur. At qui piger est, & omnia in extremum *Momentum Executionis* differt, necesse est ut perpetuò, & singulis passibus, quasi per *Rubos & Sentes* incedat, qui eum subindè detineant, & impediunt. Idem observari possit etiàm in *Familiâ regendâ*; in quâ, si adhibeatur *Cura & Providentia*, omnia placidè, & veluti sponte procedunt, absque *Strepitu & Tumultu*: Sin hæc desint, ubi major aliquis *Motus* intervenerit, omnia simul agenda turmatim occurrunt; tumultuantur *Servi*; *Ædes* personant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoscit in iudicio faciem, non benè facit; Iste, & pro buccella panis, deseret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis perniciosam esse, *Facilitatem Morum*, quam *Corruptelam Munerum*. *Munera* enim, haudquam ab omnibus deferuntur; at vix ulla est *Causa*, in quâ non inveniatur aliquid, quod flectat *Judicis Animum*, si *Personas* respiciat.

Alius

Alius enim respicietur, ut Popularis; Alius, ut Maledicus; Alius, ut Dives; Alius, ut Gratus; Alius, ut ab Amico commendatus; Denique omnia plena sunt Iniquitatis, ubi dominatur *Respectus Personarum*, & levi omnino de Causâ, veluti pro *Buccellâ Panis*, *Iudicium* pervertetur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, similis est Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabola ista antiquitus expressa & depicta fuit, sub *Fabulâ Hirudinis* utriusque; nimirum, Plenæ, & Vacuæ. *Pauperis* enim & *Famelici* *Oppressio*, longè gravior est, quam *Oppressio*, per *Divitem* & *Repletum*; quippe quæ omnes *Exactionum Technas*, & omnes *Nummorum Angulos*, perquirat. Solebat hoc ipsum etiam *Spongiis* assimilari; quæ aridæ fortiter sugunt; madidæ, non item. Monitum autem utile continet, tum erga *Principes*, Ne *Præfecturas Provinciarum*, aut *Magistratus*, *Viris Indigentibus*, & *Obæratibus*, committant; tum erga *Populos*, ne *Reges suos*, cum nimia *Egestate* conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est Iustus cadens coram Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit Parabola, Rebus pub. ante omnia cavendum esse, de *iniquo & infami Iudicio*, in *Causâ aliquâ celebri & gravi*; præsertim ubi non absolvitur *Noxius*, sed condemnatur *Insons*. Etenim *Injuriam* inter *Privatos* grassantes, turbant quidem & pollunt *Latices Iustitiæ*; sed tanquam in *Rivulis*: Verum *Judicia iniqua*, qualia diximus, à quibus *Exempla* petuntur, *Fontes ipsos Iustitiæ* inficiunt, & inquinant. Postquam enim *Tribunal* cesserit in partes *Injustitiæ*, *Status Rerum* vertitur, tanquam in *Latrocinium publicum*: Fitque planè, ut *Homo Homini sit Lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli esse Amicus Homini Iracundo, nec ambulare cum Homine Furioso.*

EXPLICATIO.

Quantò religiosius *Amicitiam* *Jura* inter *Bonos* servanda, & colenda sunt; tantò magis cavendum est, jam usque à principio, de *Prudenti Amicorum Delectu*. Atque *Amicorum Natura & Mores*, quantum ad nos ipsos spectant, omnino ferendi sunt: Cum verò necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, *Amicitiam* *Conditio* est. Itaque interest imprimis, ut præcipit *Salomon*, ad *Vitæ Pacem*, & præsidia, ne *Res nostras*, cum *Hominibus Iracundis*, & qui facile *Lites & Jurgia* provocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim *Genus Amicorum*, perpetuò nos *Contentionibus*, & *Factionibus* implicabit: ut aut *Amicitiam* abrumperet, aut *Incolunitati propriæ* deesse, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, quarit Amicitiam; sed qui altero sermone reperit, separat Fæderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *Amnestiâ*; Altera, quæ à *Repetitione Injuriarum*, subjungendo Apologias, & Excusationes. Equidem memini sententiam viri admodum prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis Conditionibus Dissidii, is magis Animos, Dulcedine Concordiæ fallit, quam Æquitate componit.* Verum Salomon, illo scilicet prudentior, in contrariâ Opinione est; & *Amnestiam* probat, *Repetitionem* prohibet. Etenim in *Repetitione* hæc insunt Mala; tum quod ea, sit veluti *Vagus in ulcere*; tum quod *Periculum* impendeat à nova *Aliercatione*, (siquidem de Injuriarum Rationibus, inter partes nunquam conveniet;) tum denique quod *deducat Rem ad Apologias*; At utraque pars, malit videri, potius offensam remisisse, quam admisisse Excusationem.

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit Abundantia; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter Egestas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hæc *Parabolâ*, Fructum *Laboris Linguae, & Laboris Manuum*; quasi ex altero proveniat *Egestas*, ex altero *Abundantia*. Etenim fit ferè perpetuò, ut qui multa effutiant, jactent multa, multa promittant, Egeni sint; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiàm, ut plurimum, *Industrii* minimè sunt, aut *Impigri* ad Opera; sed tantummodò, *Sermonibus* se, tanquam *Vento*, pascunt & fatiant. Sanè, ut poeta loquitur; *Qui silet est firmus.* Is qui conscius est, se in opere proficere, sibi plaudit, & tacet: Qui verò econtra conscius est, *Auras* se inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior est Correptio manifesta, quam Amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola*, *Mollitiem Amicorum*, qui *Amicitia* privilegio non utuntur, in admonendo liberè & audacter *Amicos*, tã de *Erroribus*, quam de *Periculis* suis. *Quid enim faciam* (solet hujusmodi *Mollis Amicus* dicere) *aut quo me vertam?* *Amo illum, quantum quis, maximè, meque, si quid illi Adversi contigerit, ipsius loco libenter substituerim; Sed novi Ingenium ejus; si liberè cum eo egero, Animum illius offendam, saltem contristabo; Neque tamen proficiam; Atque citius eum ab Amicitia meâ alienabo, quam ab iis, quæ in Animo fixa habet, abducam.* Hujusmodi *Amicum*, tanquam, enervem, & inutile, redarguit Salomon; atq; plus utilitatis, ab *Inimico manifesto*, quam ab ejus generis *Amico*, sumi posse pronúciat. Siquidè ea fortassè audire ei contigerit ab *Inimico* per *Contumeliam*, quæ *Amicus* mussat præ nimia *Indulgentiâ*.

PARABOLA.

30. *Prudens advertit ad Gressus suos; Stultus divertit ad Dolos.*

EXPLICATIO.

Dux sunt *Prudentiæ* Species; Altera vera & sana; Altera degener & falsa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori se dedit, viis & Vestigiis propriis caver; periculis prospiciens, meditans *Remedia*; *Proborum Opera* utens, contra *Improbos* seipsum muniens;

muniens ; cautus Inceptu, Receptu non imparatus ; In Occasiones attentus, contra Impedimenta strenuus ; cum innumeris aliis, quæ ad Sui ipsius *Actiones & Gressus regendos* spectant. At altera Species, tota est confuta, ex *Fallaciis & Astutiis*, Spemque ponit omninò, in aliis circumveniendis, iisdem quæ ad libitum effingendis. Hanc merito rejicit *Parabola*, non tantum ut *Improbam*, sed etiam, ut *Stultam*. Primum enim, minime est ex his Rebus, quæ *in nostrâ sunt potestate* ; nec etiam aliqua *constanti Regulâ nititur* ; Sed nova quotidie comminiscenda sunt *Stragemata*, prioribus *Fatiscantibus*, & *Obsoletis*. Secundò, qui *Vastri & Subdoli Homini* *Famam & Opinionem* semel incurrit, præcipuo se, ad res gerendas *Instrumento*, prorsus privavit ; hoc est, *Fide* : Itaque omnia, parum *Votis suis consentientia*, experietur. Postremò, *Artes istæ, utinamque Pulchræ videantur, & complacent* ; attamen sæpius *frustrantur* ; quod bene notavit *Tacitus* ; *Consilia callida & audacia, expectatione læta, tractatu dura, eventu tristia.*

PARABOLA.

31. *Noti esse Iustus nimium, nec Sapientior quam oportet ; cur abripiare subitò ?*

EXPLICATIO.

Sunt Tempora (ut inquit *Tacitus*) *in quibus magnis virtutibus, certissimum est exitum.* Atque hoc, *Viris Virtute & Justitia egregiis*, aliquando subitò, aliquando diu antè prævisum, contingit. Quod si adjungatur etiam *Prudentia*, hoc est, ut cauti sint, & ad *Propriam Incolumitatem* evigilent, tum hoc lucrantur, ut *Ruina eorum subitò obveniat*, ex *occultis omninò & obscuris Consiliis* ; quibus & evitetur *Invidia*, & *perniciēs ipsos imparatos adoriatur*. Quod verò ad illud *Nimium*, quod in *Parabola* ponitur (quandoquidem non *Periandri* alicujus, sed *Salomonis Verba* sunt ista ; *Qui Mala in Hominum Vita sæpius notat, nunquam præcipit*) intelligendum est, non de *Virtute ipsa*, (in quâ *Nimium* non est,) sed de *vanâ ejus atque invidiosâ Affectatione, & Ostentatione*. Simile quiddam innuit *Tacitus* de *Lepido* ; *Miraculi loco* ponens, quod nunquam *Servilis* alicujus *Sententiæ Auctor* fuisset, & tamen tam *lævis temporibus incolumis mansisset* ; *Subitò*, (inquit) *Cogitatio, utrum hæc Fato regantur, an etiam sit in nostrâ potestate, cursum quendam tenere, inter desorme Obsequium, & abruptam contumaciam, medium, Periculo simul, & Indignitate Vacuum ?*

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occasionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLICATIO.

Distinguit Parabola, inter *Sapientiam* illam, quæ in *Verum Habitum* increverit, & maturaverit ; & illam, quæ *natat tantum in Cerebro & Conceptu*, aut *Sermone jactatur*, sed *Radices altas non egerit*. Siquidem prior, *oblata occasione, in quâ exerceatur, illico excitatur, accingitur, dilatat* ; adeo ut seipsa *major videatur*. Posterior verò, quæ ante *Occasionem alacris erat, occasione data, fit attonita & confusa* ; ut etiam ipsi, qui eam se præditum arbitrabatur, in *dubium vocetur* ; Annon *Præceptiones de eâ fuerint Insomnia mera, & Speculationes Inanes ?*

PARABOLA.

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce aliâ, surgendo manè ; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempestivæ, & per Occasionem prolatae, Famæ Hominum atque etiã Fortunæ, plurimùm conferunt ; At immoderatae, & Streperæ, & importunè effusæ, nihil profunt ; imò potiùs, ex Sententiâ Parabolæ, impensè nocent. Primò enim, manifestò se produnt, aut ex nimia Benevolentia Oriundas ; Aut ex compositio affectatas ; quò Collaudatum potiùs falsis Præconiis demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, Laudes parca & Modestæ, invitant ferè Præsentes, ut ipsis etiã aliquid adjiciant ; Profusæ contrà & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei est) Conflatur illi Invidia, qui nimium laudatur ; cùm Laudes omnes nimia, videantur spectare ad Contumeliam aliorum, qui non minùs merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodò in Aquis resplendent Facies ; sic Corda Hominum manifesta sunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit Parabola inter Mentis Prudentium, & ceterorum Hominum ; Illas Aquis, aut Speculis comparans, quæ Species & Imagines Rerum recipiunt ; cùm alteræ similes sint Terræ, aut Lapidi imposito, in quibus nihil reflectitur. Atque eò magis aptè comparatur Animus Hominis Prudentis ad Speculum ; quia in Speculo, Imago propria spectari possit, unà cum Imaginibus aliorum ; Id quod Oculis ipsis, sine Speculo non conceditur. Quod si Animus Prudentis, adeò capax sit, ut innumera Ingenia, & Mores observare & internooscere possit ; superest, ut detur opera, quò reddatur non minùs variis Applicatione, quam Representatione ;
Qui sapit, innumeris Moribus aptus erit.

ATque his Salomonis Parabolis, diutiùs fortassè immorati sumus, quam pro modo Exempli ; Dignitate, & Rei ipsius, & Auctoris, longiùs provecti.

Neque tantùm in usu erat apud Hebræos, sed alibi etiã, Priscorum Sapientibus frequentissimum ; ut si cujusciam Observatio, in aliquid incidisset, quod Vitæ Communi conducibile fuisset ; id redigeret & contraheret, in brevem aliquam Sententiam, vel Parabolam, vel etiã Fabulam. Verùm, quod ad Fabulas (sicut aliàs dictum est) illæ Exemplorum Vicarii, & Supplementa, olim extiterunt : Nunc quando Tempora Historiarum copiã abundant, ad Animatum Scopum rectiùs & alacriùs collimatur. At Modus Scribendi, qui optimè convenit Argumento tam vario & multiplici (quale est Tractatus de Negotiis & Occasionibus sparsis) aptissimus ille esset, quem delegit Maciavellus, ad tractandas Res Politicas ; nimirùm per Observationes, sive Discursus (ut loquuntur) super Historiam & Exempla. Nam Scientia, quæ recentè, & quasi in conspectu nostro, ex Particularibus elicitur, viam optimè novit, Particularia denuò repetendi : Atque

certè

tertè ad Præcticam longè conducit magis, cum Discursus sive Disceptatio, sub Exemplo militat, quam cum Exemplum Disceptationi subjungitur. Neque enim hic Ordo tantum spectatur, sed Res ipsa. Cum enim Exemplum statuitur tanquam Disceptationis Basis, universo cum Circumstantiarum Apparatu proponi solet; quæ Discursum interdum corrigant, interdum suppleant; unde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Præcticam. Ubi econtra, Exempla in gratiam Disceptationis adducta, succinctè & nudè citantur, & tanquam mancipia Nutus tantum Disceptationis observant.

Hoc verò Discriminis, Operæ pretium fuerit observasse; quod sicut *Historie Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Discursus* super *Politica*, quales sunt illi Macciavelli; ita *Historie Vitæ* optimè adhibentur ad *Documenta de Negotiis*; Quoniam omnem Occasionum & Negotiorum, tam grandium quam leviorum, Varietatem complectuntur. Imò reperite est Basin, ad *Præceptiones de Negotiis*, utràque illà *Historiâ* adhuc commodiorem: Ea est, ut Discursus fiant super *Epistolas*, sed Prudentiores, & magis serias; quales sunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidem *Epistolæ* magis in Proximo, & ad Vivum, Negotia solent repræsentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare jam, & de Materia, & de Formâ, Portionis primæ, *Doctrinæ de Negotiis*, quæ tractat *Occasiones sparsas*, diximus; eamque inter *Desiderata* numeramus.

Est & alia Portio eusdem *Doctrinæ*, quæ tantum differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere, & Sibi Sapere*. Altera enim movere videtur, tanquam à Centro ad Circumferentiam: Altera, tanquam à Circumferentiâ ad Centrum. Est enim *Prudentia* quædam *Consilii alius Impertiendi*; est verò & alia *suis Rebus prospiciendi*: Atque hæc nonnunquam conjunguntur, sæpius separantur. Multi siquidem, in suis ipsorum *Rationibus* instituentis Prudentissimi sunt; qui tamen in *Rebus* pub. administrandis, aut etiã *Consiliis* dandis, nihil valent: Formicæ similes, quæ *Creatura sapiens* est ad sese tuendum, sed *Hostis* planè noxia. Hæc *Virtus sibi Sapiendi*, Romanis ipsis, licet *Patriæ* optimis *Curatoribus*, non ignota fuit: unde *Comicus*, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam sibi*. Quin & in *Adagio* apud ipsos versum est, *Faber quisque Fortunæ propria*. Et *Livius* hanc ipsam *Catoni Maiori* tribuit; *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenii interat, ut quocunque loco natus esset, sibi ipse Fortunam facturum videretur*.

Hoc Genus *Prudentiæ*, si quis ipsum profiteatur, & palam venditet, semper habitum est, non modò non *Politicum*, verum etiã *infaustum* quiddam, & *inauspicatum*: Sicut in *Timotheo Atheniensi* observatum est: Qui, postquam præclara multa *Facinora*, in *Dectis* & *Commodum* *Civitatis* suæ, edidisset; atque *Administrationis* suæ (sicut tum moris erat) *populo* *rationem* redderet; singula conclusit hæc *Clausula*; *Atque in hæc re Fortune partes fuerunt nullæ*. Contigit vero, ut post id *Temporis*, nunquam ei quicquam feliciter cesserit. Sane nimis elatum hoc, & altum sapiens; Eodem spectans, quo *Ezechielis* illud de *Pharaone*; *Dixit, Fluxius est meus, & ego feci memet ipsum*. Aut illud *Habacuc* *Prophetæ*; *Exultant, & sacrificant Rei suo*. Aut illud etiã *Poetæ*, de *Contemptore Deum Mezentio*;

Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint.

Denique, Julius Cæsar, nunquam (quod memini) Impotentiam Cogitationum suarum arcanarum prodidit, nisi simili Dicto: Cum enim Aruspex ei referret, Exta reperta fuisse non bona, admurmuravit submissè; *Erunt leviora cum volo.* Quod etiam Dictum, Mortis suæ Infortunium, non diu præcessit. Verùm Excessus iste Fiduciæ (ut diximus) res, ut profana, ita semper infelix. Quapropter, Viris magnis, & verè Sapiensibus, visum, successus quoscibet, Felicitati suæ, non Virtuti aut Industriæ, tribuere: Nam & Sylla, *Felicem* se, non *Magnum* cognominavit; & Cæsar, (melius quam supra,) ad Navis Gubernatorem; *Cæsarem vebis, & Fortunam ejus.*

Attamen istæ Sententiæ; *Faber quisque Fortunæ suæ; Sapiens dominabitur Astris; In via virtuti nulla est Via;* ac similes; si intelligantur & adhibeantur, potius pro Calcaribus ad Industriam, quam pro Stapedibus ad Insolentiam; magisque ut progignant in Hominibus Decretorum Constantiam & Robur, quam Arrogantiam & Jactantiam, tanquam sanæ & salutares meritò habitæ sunt; ac proculdubiò in pectoribus Hominum Magnanimorum Sedem nonnullam occuparunt: eoque ut Cogitationes tales quandòque ægrè dissimulent. Videmus enim Augustum Cæsarem (qui cum Avunculo suo comparatus, potius ab illo Diverfus quam Inferior fuit; sed Vir certè paulò moderatior,) sub finem Vitæ, petuisse ab Amicis, qui Lectum ejus circumstabant, ut postquam expirasset, sibi *Plauderent*; quasi Conscius sibi fuisset, *Minimum vitæ à se commodè transactum.* Hæc quoque *Doctrinæ* Portio inter *Desiderata* numeranda est: Non quin in Praxi, etiam nimio plus quam oportet, usurpata sit & frequentata; Verùm quod Libri de illâ silent. Quamobrem ex more nostro, sicut in priore, nonnulla ejus Capita recensebimus; Eamque *Fabrum Fortunæ*, sive (ut diximus) *Doctrinam de Ambitu vitæ* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, novum quoddam, & insolitum Argumentum tractare videbor; Docendo Homines, quomodo *Fortunæ suæ Fabri* fieri possint: *Doctrinam* certè, cui quivis libentè se Discipulum addixerit, donec Difficultatem ejusdem habuerit perspectam. Non enim leviora sunt, aut pauciora, aut minus ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam quæ ad *Virtutem*: Resque est, æque difficilis ac severa, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At hujus *Doctrinæ* Pertractatio, plurimum ad Literarum, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Interest enim in primis *Honoris* Literarum, ut Homines isti Pragmatici sciant, Eruditionem haudquaquam Aviculæ, qualis est Alauda, similem esse, quæ in sublime ferri, & cantillando se oblectare solet; at nihil aliud: Quinimò ex Accipitris potius genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cum visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit. Deinde, & ad *Perfectionem* Literarum hoc ipsum spectat, quia Legitimæ Inquisitionis vera Norma est, ut nihil invenitur in *Globo Materiæ*, quod non habeat parallelum, in *Globo Crystallino*, sive *Intellectu*. Hoc est, ut nihil veniat in *Prædicam*, cujus non sit etiam *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen Literæ, hanc ipsam *Fortunam*
Architecturam,